

20p 6-7 ISSN 0869-2378

Український посічник

1 січень 1993

До уваги досвідчених бджолярів

Науково-виробниче підприємство «Лабораторія біотехнологій» разом з республіканським науково-виробничим учбовим комбінатом по бджільництву проводять в місті Києві триденний семінар «Нове в бджільництві». Семінар проводиться щотижня з 1 листопада по 1 квітня. Викладачі — вчені спеціалісти в галузі бджільництва з Укрбджолопрому, Сільськогосподарської академії, інституту бджільництва та наукових установ Академії наук України.

Програма семінару включає розгляд питань, які особливо зацікавлять досвідчених бджолярів, а саме:

1. Економіка та організація американського бджільництва та можливості застосування елементів американської технології догляду за бджолами в наших умовах.

2. Кормозберігаючі (цукрозберігаючі) технології зимового та весняного утримання бджіл.

3. Вплив електричного поля на бджіл та можливості застосування його в практичному бджільництві.

4. Технологія та обладнання для збору бджолої отрути, які гарантують отримання 50 мг отрути за один сеанс з однієї бджолої сім'ї.

5. Проблеми матководства на невеликих пасіках. Нові нуклеусні вулики: багатомісні та мікронуклеусні.

6. Високотемпературна зимівля відводків — основа інтенсивного розмноження бджолиних сімей.

7. Новий продукт бджільництва — перга та технологія її добування в умовах невеликої пасіки.

8. Новини про кольоровий зір бджіл: класичні рекомендації відомого німецького дослідника біології бджіл К. Фріша по фарбуванню вуликів та павільйонів потребують значної корекції.

9. Контури бджільництва майбутнього: екскурсія по патентному фонду винаходів в галузі бджільництва (ВПП «Лабораторія біотехнологій» має копії патентних фондів по бджільництву всіх провідних країн світу).

Програма семінару включає також розгляд актуальних питань економіки бджільництва і лікування бджіл від хвороб. Передбачається можливість укладення контрактів на здачу продуктів бджільництва, а також на придбання деякого обладнання, наприклад, для збору бджолої отрути, інкубації маточників та виявлення ройового стану по звуку від бджолої сім'ї.

Орієнтовна ціна участі в семінарі — три тисячі карбованців. Для учасників семінару бронюється готель. Можливо бронювання готелю для супроводжуваних осіб та організація для них екскурсійного обслуговування.

Запрошуємо до Києва! Ви не тільки отримаєте інформацію про останні досягнення в галузі бджільництва, а також матимете нагоду познайомитись з нашим старовинним містом.

Бажаючих взяти участь в роботі семінару просимо звертатися до «Лабораторії біотехнологій» за адресою:

252030, м. Київ — 30, вул. Леніна, 34,
тел. 224-31-48, факс 224-55-32.

Україневічий пасічник

1 січень 1993 р.

ЗАСНОВАНИЙ У ТЕРНО-
ПОЛІ В 1914 р.
ВІДРОДЖЕНИЙ У ЛЬВОВІ
В 1991 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий орган Української Спілки Пасічників і інституту бджільництва імені П. І. Прокоповича Української Академії аграрних наук.

П. І. Прокопович
1775—1850

ВСТАВАЙ, УКРАЇНО!

Горіння любові — безмежна сила,
Вона нас з нетління в життя воскресила.
Ми любимо матір, дівчину, дружину,
Та серце тобі віддаєм, Україно!

Бо ти — прапрамати нашого роду,
Від Ігоря й Ольги іде твоя врода,
Незгаснії ніжність, мужність і слава,
В руках твоїх сяє предвічна булава.

Гетьманська булава — то гордість
безцінна,
Вона воскрешає з могил покоління
І кличе до бою за волю і славу
Вовік невмируща козацька булава.

Її ми підняли з неволі й руїни
І гордо сказали: Вставай, Україно!
Будь вільна, щаслива від нині навечно
Під небом вселенським прекрасна,
велична!

Ти вже розірвала імперськії пута,
Але ще і досі не зовсім розкута.
Нелегко бо зняти прокляті кайдани,
Піднятись із рабства, загоїти рани.

Та полум'я волі тебе зогріває
І пісня крилата на весь світ лунає.
Це люд наш преславний уже
торжествує,
Любов тобі щиру і серце дарує.

То ж йди між народи великого світу,
Братерством єднайся на многії літа,
Щоб воля і доля твоя, як калина,
навіки розквітли, моя Україно!

Д. Іськів — пасічник.
м. Сокаль

Лист прийде, вістей принесе...

Зима. Вулики вкриті білою пухнастою ковдрою. Бджоли особливого догляду не потребують, а отже є час згадати минуле літо. Про це свідчить і збільшення пошти від наших читачів, які, завершивши підготовку до нового сезону, беруться за перо, щоб розповісти про цікаві спостереження, зробити певні висновки, поділитись з колегами своїми удачами та прикрощами, висловити пропозиції.

Яких тільки випадків не трапляється на наших пасіках... У листі Г. Свириди з села Устечко, що на Тернопільщині, розповідається: «На ринку селища Вишнівці зустрів я знайомого, який продавав мед. Питаю його: «Як цього року мед? Де кочували? Той відповів, що пасічний сезон минулого року був непоганий, але...??»

Оце «але» прозвучало, мабуть, так трагічно, що автор попросив знайомого розповісти про пригоду.

— А трапилось ось що,— пише Г. Свирида,— повіз він бджіл на хутір, де медувала гречка, тай поставив у одного господаря. Туди ж ще двоє пасічників приїхало. Все було б добре, але той господар про бджіл знав мало і прив'язав корову на перельоті. Зажалили добре — загинула худоба. Мусять тепер пасічники втрюх корову відкупити. Отакий «добрий» медозбір знайшли на кочівлі.

Розповідь про цей випадок є досить повчальною, адже серед пасічників багато таких, хто вивозить та ставить бджіл, де доведеться, а там, як кажуть, до неприємності один крок. Кочівля — добра справа, коли вона продумана наперед.

Праця з бджолами навіть для досвідчених пасічників завжди повна несподіванок. Про це Г. Свирида пише далі: «Про український солом'яний вулик мріяв давно, а минулої зими виготовив два. Оскільки соломи не було, то використовував рогіз. Вулики засе-

лив ранніми роями вагою по 2 кілограми, поставив по шість рамок з нововідбудованими стільниками та стільки ж з вощиною. Рої довелося підгодувати, щоб сім'ї набрали сили та могли принести щось з липи та гречки.

Коли прийшов час відбирати мед, з цих двох вуликів взяв по три рамки. Чудово розвивались мої поселенці у нових житлах і я радів, як радіє кожна людина, коли щось вдається. Та, як показали подальші події, радість скоро змінилась тривогою: вийшов рій і пішов у світ за очі. Не вдалось його посадити. У вулику залишилась половина бджіл і п'ять роєвих маточників. Умов, при яких сім'ї входять в ройовий стан, не було. Автор листа пише, що повністю не розбирав, а тільки дивився будівельну та на заставну дошку. Може мало приділяв уваги розширенню гнізда і повному огляду сім'ї,— припускає пасічник, а далі робить висновок: «Можливо досвідчені пасічники, прочитавши про цей випадок, будуть посміхатись. Але я пишу для того, щоб молоді пасічники про це знали і мали на увазі. З цього випадку я зробив висновок, що у життя бджіл потрібно втручатись навіть тоді, коли, на перший погляд, в сім'ї все гаразд. Видно є більш рійливі та менш рійливі.

Спостережливість завжди була притаманна пасічникам. І сьогодні, думається, завдяки їй бджолярство швидко розвивається. Цікавого висновку дійшов наш читач з Черкас А. Солодкий. Проаналізувавши тридцять минулих сезонів, він зробив припущення, що бджоли живуть за сонячним циклом і тому можливе прогнозування.

Він вважає, що кращих медозборів слід чекати у 1997, 1999 та 2000 роках. Отже, ще є час підготуватись...

Немає, мабуть, листа, у якому не порушувалося б питання про вулик Делона. Пасічники хочуть більше знати про технологію виготовлення та утри-

мання бджіл у цих конструкціях. Нетерплячість деяких наших дописувачів можна зрозуміти, але можливості журналу теж не безмежні. Частину матеріалів ми опублікували в десятому числі часопису за 1992 рік і продовжуватимемо їх давати далі.

Значну частину пошти становлять листи, у яких наші читачі висловлюють побажання щодо покращення оформлення журналу. Кращої поліграфічної бази виданню вимагає Ю. Апальков з Херсона. Пасічник з Маріуполя І. Шевченко пропонує, щоб місяць на палітурці писався повністю, а не тільки числом.

Г. Іванченко з Кисва пише, що якби журнал мав формат книги та більші поля, то це давало б зручну можливість підшивати річний випуск.— Ця книга буде справжнім кладезем мудрості колективної,— завершує свого листа пасічник.

Особливої уваги заслуговує питання про підписку на «Український пасіч-

ник». Практично з усіх областей України надходять скарги на те, що журнал не доходить до читачів, його немає у поштових каталогах. Тож хочемо повідомити, що «УП» виходив і буде виходити, а вся вина лежить на Міністерстві зв'язку.

Серед численних листів, які надходять до редакції; рідко, але зустрічаються такі, про які, мабуть, не варто було б згадувати, але змовчати — означає визнати їх справедливність. То ж мусимо про них розповісти. Ці листи містять відверті образи і здебільшого безграмотно писані не пасічниками, думається, а особами від пасічництва, як от, наприклад, В. Павлюк з міста Броди, що на Львівщині. Відповідати на цю писанину журналісти вважають нижче своєї гідності, адже редакція «УП» не базарна площа і не шинок, де розмовляють лайкою.

О. Юрчук,
зав. відділом «УП».

НАМ ПИШУТЬ

Відгукніться! Пасічники просять допомоги, пропонують.

Василь Човголенко з села Світанок Переяслов — Хмельницького району Київської області хоче придбати: блок постійного, електричного струму або акумулятор, фільтр отрути, протигази.

* * *

Пасічник Степан Безрук з села Питнянки Зіньківського району Полтавської області хоче придбати матку карпатської породи.

* * *

Початківець у пасічництві М. Мединський з м. Луцька пропонує: якщо ав-

тори журнальних публікацій не проти, то варто було б їх адреси друкувати в журналі, що сприяло б кращому розвитку зв'язків між пасічниками України.

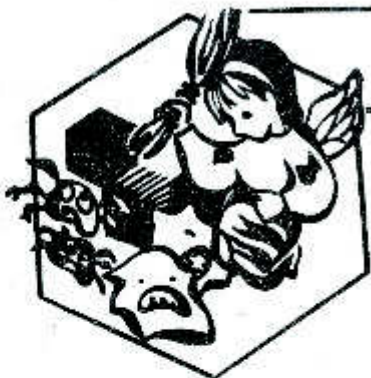
Редакція не заперечує. А тому просить авторів при надсиланні своїх кореспонденцій у журнал вказувати — друкувати адресу чи ні.

Подавати рекламу підприємств, організацій, установ, які займаються реалізацією бджолиних сімей, маток тощо.

І в цьому питанні редакція солідарна. Надсилайте, будемо публікувати.

* * *

Пасічник Петро Почтарьов з м. Маріуполя Донецької області цікавиться, яке господарство в Україні і за яких умов реалізовує плідних маток карпатської та української степової порід.

ЕЛЕКТРООБІГРІВАННЯ БДЖІЛ

З першим обльотом бджіл починається активний період у життєдіяльності бджолородини. Частина бджолородин, яка погано перезимувала, потребує особливої уваги з боку пасічників.

Бджоли, що зимували, поступово відмирають, появляються молоді особини. В цей час слід особливу увагу приділити нарощуванню сили родини з такою умовою, щоб вони досягли маси 4—5 кг до основного медозбору. Адже тільки сильні родини можуть зібрати багато меду. Основою розвитку родин інтенсивного вирощування розплоду в цей період є тепле гніздо, достатня кількість білкового та вуглеводного корму і наявність молодої плодючої матки.

В період весняного розвитку в гнізді повинно бути не менше 1 кг меду на вулочку бджіл та 1—2 рамки якісної перги. Це стимулює розвиток сімей і надходження пилку та нектару з ранніх медодаїв.

Для розплоду в гнізді потрібна висока температура (34—35° С), а для її підтримки бджоли використовують багато меду. Нестійкі температури у весняні місяці, коли вночі навіть приморожує та й денні температури різко коливаються, бджолам непросто підтримувати належну температуру. У зв'язку з цим пасічники шукають шляхи штучного підігрівання бджіл.

В цьому питанні винахідливість бджолярів різна — це і розігріта цегла, камені, водяні та електричні грілки, електричні лампочки та інше. Зараз широкої популярності набувають спеціально виготовлені електропідігрівачі.

Досвід спеціалістів, пасічників-аматорів і наші власні спостереження свідчать про хороші наслідки застосування електропідігріву. Переваги його в тому, що бджоли досить економно використовують мед на вирощування розплоду, матка інтенсивно відкладає яйця. Рамки, що знаходяться над підігрівачем, засіюються до самого низу і суцільно. Слід пам'ятати, що в родині повинна бути перга, адже без білкового корму розвиток сім'ї неможливий.

Недоліком електропідігріву є те, що висушується повітря в гнізді, а для розплоду повинна бути волога. Тому, коли нема взятку в природі, потрібно підгодовувати бджіл рідким цукровим сиропом (1:1). Не можна забувати і про утеплення гнізда зверху і з боків. Гніздо зверху добре закрити поліамідною плівкою, що зберігає вологу і покращує розвиток розплоду.

Ми вирішили застосувати електропідігрівачі власної конструкції.

В підігрівачах використовується теплова дія струму. Але перетворення електроенергії в тепло може бути корисним і шкідливим. Корисним, якщо його припадає стільки, скільки необхідно на бджолину родину, і шкідливим, якщо виділяється занадто. А тому потужність однієї плитки електропідігрівача для однієї бджолородини не повинна перевищувати 25 Вт і ця плитка повинна знаходитись безпосередньо в гнізді на дні вулика під рамками.

У підігрівачах нашої конструкції тепло виділяється в провіднику, який має великий електричний опір (ніхром, консталин). Виготовлення підігрівачів не

складне і під силу основній масі па-сичників.

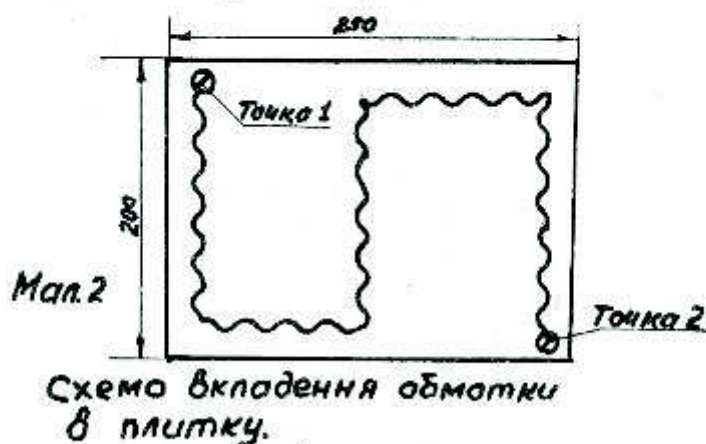
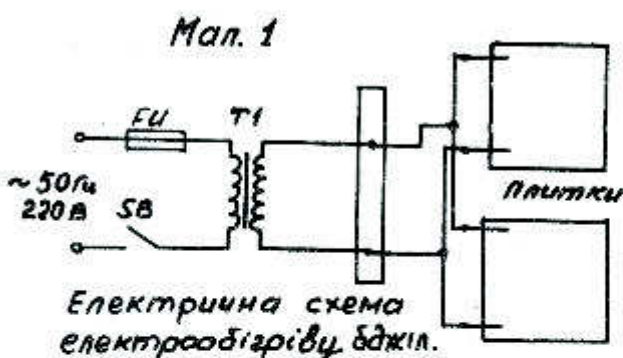
Для виготовлення підігрівача необ-хідно придбати знижувальний транс-форматор вихідною напругою 12; 24 чи 36 В і потужністю 0,3—0,4 кВ/А. Можна брати трансформатор і значно нижчої потужності, але такої, щоб сумарна потужність всіх плиток не перевищу-вала паспортної трансформатора.

Необхідно мати також електрич-ний високоомний дріт. Можна замість нього використати нагрівальні елемен-ти (спіралі) з електроплиток, електро-прасок чи інших побутових нагрівачів, а також будівельну гіпсову облицюваль-ну плитку, яка буде служити основою нагрівальної плитки.

Виготовлення нагрівача бажано роз-почати з розрахунків опору дроту. Для цього необхідно мати омметр або якийсь інший аналогічний прилад для визначення опору дроту. Нами вже проведені розрахунки опору дротів для трансформаторів з вихідною на-пругою 12; 24; 36 В. Цей опір буде від-повідно таким: для трансформатора 12 В — 5,7 Ом, для 24 В — 23 Ом, 36 В — 52 Ом. Нам залишається лише омметром відміряти опір дроту для плитки. Він буде мати якусь довжину. Потім цей дріт або згорнем пружиною, або, якщо його мало, то вкладемо в канавки, зроблені в гіпсовій плитці. Для цього виконуємо такі операції:

Беремо плиту і з допомогою ножів-ки по металу вирізаємо прямокутник розміром 200×250 мм. Потім, відсту-паючи від країв плитки по 10 мм, по периметру ножівкою робимо по два пропили на глибину 7—8 мм, відстань між пропилами повинна бути така, щоб після того, як вичистити канавку, в неї вільно міг лягти дріт згорнутий пружиною (див. малюнок). Канавку між двома пропилами легко зробити вузь-кою стамескою. Крім канавок по пери-метру, робимо ще одну посередині плитки і в ці канавки вкладаємо дріт, попередньо його закріпивши в точках 1 і 2 на гвинтах. До цих же гвинтів крі-пимо мідні багатожильні з'єднувальні

дроти, з допомогою яких плитки під'єд-нуємо до трансформатора.

Канавки, в які вкладено дріт, покри-ваємо розчином цементу або гіпсу, щоб ізолювати дріт від попадання на нього частинок воску, меду, підмору чи бджіл. Даємо плиткам просохнути і вони готові до використання. Плитку поміщаємо в потрібний вулик на дно посередині гнізда.

Електроплитки підключають пара-лельно до вторинної обмотки транс-форматора, який в свою чергу вклю-чають в електромережу напругою 220 В через запобіжник з плавкою вставкою, розрахованою на номіналь-ний струм 6 А.

Схема включення електронагрівача.

Трансформатор бажано встановити безпосередньо на пасіці в одному з порожніх вуликів, до якого підводиться змінний струм напругою 220 В, а вже від трансформатора з вулика роз-водять з'єднальні дроти, якими під-ключають нагрівальні плитки. В разі необхідності, особливо при високих денних температурах, трансформатор можна вимикати, щоб знизити темпе-ратуру в гнізді. Те ж саме можна роби-ти, підключаючи якусь одну плитку,

залишаючи включеними інші. Як правило, такі операції ранньої весни не проводять. Це роблять лише при настанні стійкої високої температури повітря і наприкінці весни.

На нашу думку, електропідігрів бджолосімей потрібний особливо для нарощування слабих та середніх сімей і його слід ширше застосовувати як на пасіках господарств, так і бджоляр-аматорам.

І. Кириленко, А. Кушнір, викладачі
Борзнянського радгоспу-технікуму
Чернігівської області.

Як я виправляю ройовий настрій бджолосімей і сім'ї трутівок

Як би там не було, але в кожного бджоляра буває таке, що окремі бджолосім'ї в час підготовки до головного взятку входять в ройовий стан. Бездіяльність таких бджолосімей і загроза їх зльоту приносять багато збитків і клопоту. Я випробував метод подолання ройового настрою і вважаю його найпростішим і радикальним. Це робиться шляхом заміни певної кількості бджіл у вулику. Для цього на місце сім'ї, що увійшла в ройовий стан, ставлю вулик з ослабленою бджолосім'єю.

Роблю це так: на розпростерте покривало струшую бджіл з ройової сім'ї. Якщо вдасться знайти матку, то можна сформувані невеликий відводок, а в сім'ї залишити один маточник. Якщо ні, то виламую всі маточники і бджололина сім'я враз береться за роботу. За багато років не було жодного разу невдачі.

Так само поступаю і тоді, коли у вулику появляється трутівка. Різниця лише в тому, що вулик з трутівкою ставлю на місце сильної сім'ї, а рамки з трутової виймаю і стріпаю бджіл на покривало. Коли вони розлетяться, то замінять значну частину бджіл в трутовій сім'ї, що позитивно впливає на їх настрій.

І. Шепель,
м. Красний Лиман Донецької області.

Танець матки, чи звичайна біганина!

Стаття пана Музичука з міста Луцька «Довірливі насадки і танець бджололиної матки» («УП» 7'92) цікава і вартісна. Автор працював над нею, збираючи довідковий матеріал. І сам заглибився в процес роїння бджіл. Проте, причини роїння бджололиної сім'ї йому поки що не вдалося розкрити. Як, зрештою, і іншим дослідникам. Те, про що розповідає автор в статті, це лише процес роїння, а не причина його виникнення.

Пан Музичук твердить, що «...роїтись хочуть не робочі бджоли, а саме матка...» Відомо, що ще до того, як має вийти рій, бджоли розвідниці підшукують відповідне місце для гніздування. Виникає питання: хто ж їх посилає на такі пошуки? Невже матка? Нонсенс!

Термін — танець означає послідовні ритмічні фігурні рухи, про які автор не згадує зовсім. Виходить, що це була звичайна біганина молодої матки з метою знищення своїх суперниць у маточниках, яких охороняють бджоли.

«Через декілька хвилини такими вербувальними танцями заражується половина бджололиної сім'ї». Ось тут автор відкрив щось нове!

Значить, бджоли були готові до роїння, проте не роїлись, чекали на якийсь зовнішній сигнал і, саме біганина матки «збудоражила» їх, підштовхнула до роїння. Це важливий акт і правдоподібний.

Проте цікаво було б знати, як веде себе під час роїння не молода, а стара матка, коли в маточниках молоді матки ще не дозріли, не «квакають»? Відомо, що спочатку вилітає з вулика частина ройових бджіл, а матка, так би мовити, посередині. Хто є в даному випадку збудником роїння, не вже стара матка? Варто це явище докладніше прослідкувати. Все ж автором відкриття цього явища слід визнати пана Музичука з міста Луцька.

П. Возняк, м. Кам'янка Бузька.

Власними досліддами

Одним з основних заходів підвищення врожайності і комахозапильних сільськогосподарських культур на Сумщині є запилення рослин бджолами.

Бджоли, збираючи нектар і пилок з квіток, запилюють їх. Льотну діяльність бджіл на квітці спрямовує пасічник: він може посилити виліт бджіл на квітці тієї чи іншої культури, підвезти пасіку туди, де відчувається нестача запилювачів, або припинити виліт під час обробки садів і посівів отрутохімікатами, від яких гинуть майже всі комахи.

Перехресного запилення потребують: гречка, вика, огірки, гарбузи, кабачки, яблуня, груша, вишня, слива, малина, агрус, суниця, смородина, насіння конюшини, еспарцету, капусти, цибулі, турнепсу та багато інших сільськогосподарських культур.

В колгоспах і радгоспах Сумської області щорічно вирощують понад 80 тисяч гектарів перехреснозапилювальних культур, в тому числі понад 35 тисяч гектарів гречки, близько 12 тисяч гектарів соняшнику, 8,5 тисячі гектарів садів.

Завдяки додатковому запиленню бджолами отримують не тільки крупніше насіння і плоди, але і поліпшується їх якість: плоди виростають правильної форми, а насіння має вищу енергію проростання.

Перехреснозапилювальні сільськогосподарські культури в умовах Сумської області є джерелом корму для бджіл і складають основу кормової бази бджільництва в поєднанні з дикорослими медоносами. Головний медозбір в області щорічно в основному забезпечують гречка, акація біла, а в окремі роки — липа, соняшник, інколи ріпак.

Гречка — важлива круп'яна і цінна медоносна культура. Початок цвітіння гречки залежить від строку сівби, вибір якого має велике значення для одержання високого її врожаю.

Сумською сільськогосподарською дослідною станцією встановлено оптимальний строк сівби гречки в Лісостепових районах — кінець першої декади травня. На Поліссі її висівають в другій-третьій декаді травня. Для створення підтримуючого взятку в другій половині літа практикують післяукісні посіви гречки, цвітіння якої починається через 25—30 днів після посіву і триває близько місяця.

Протягом трьох років (1988—1990 р.р.) Сумською дослідною станцією проводилось вивчення нектаропродуктивності районованих сортів гречки.

Дослідження показали, що кожен сто квіток гречки містять в середньому 7,68—9,77 мг цукру в нектарі (табл. 1). Нектаропродуктивність одного гектара посіву гречки сортів Астра і Київська при сприятливих умовах і добрій агротехніці відповідно становить 53—65 кг цукру в нектарі. Бджоли беруть з гречки нектар і зеленкуватожовтий пилок, особливо добре відвідують її в першу половину дня, коли квітці багато виділяють нектару. Максимальний літ бджіл на посіви гречки за нектаром і пилом в наших досліддах спостерігався з 8 до 11 години (від 9 до 15 штук на 10 кв. м. в залежності від сорту). Після 13 години в суху вітряну погоду бджоли гречки майже не відвідують.

Для підвищення врожайності зерна гречки і продуктивності бджолосімей в дослідному господарстві Сумської с.-г. дослідної станції НВО «Еліта» організували підвезення пасіки до посівів гречки. Пасіку розміщували близько від посіву. Віддаль від вулика до найвіддаленішої частини поля не перевищувала 400—500 метрів. За останні 10 років урожайність гречки в дослідному господарстві в середньому становить 22,2 ц/га. Наглядним прикладом правильної організації розмі-

щення пасіки на запиленні гречки може бути колгосп «Зоря» Роменського району. Голова колгоспу Іван Юхимович Зацарений багато уваги приділяв цьому питанню. Пасіка колгоспу має 200 бджолосімей. Вона була розміщена на двох протилежних тічках біля гречаного поля (140 га), де витримана оптимальна відстань до найвіддаленішої ділянки від пасіки. Крім того, пасічники-аматори підвозять свої пасіки, розміщуючи їх близько від гречаного поля, що забезпечило на кожен гектар посіву гречки не менше 2—3 бджолиних сім'ї. Нами разом з пасічником господарства Григорієм Івановичем Батогом проведені спостереження та облік відвідування бджолами квіток гречки в залежності від відстані пасіки до посіву. Про вплив бджолозапилення на продуктивність рослин гречки можна судити з даних, наведених в таблиці 2.

Таблиця 1

Нектаропроductивність гречки в залежності від сорту (в середньому за 1988—1990 рр.)

№ п/п	Сорт	Кількість, млн. шт./га		Кількість цукру			+— від контролю (кг)	% від контролю	К-сть меду на 1 га, (кг)	К-сть бджіл на 10 кв. м. (шт.)
		рослин	квіток	В 1-й квітці (мг)	На 100 квіток (мг)	На 1 га посів кг				
1	Астра (контроль)	2,2	693,2	0,0768	7,68	53,2	—	—	66,5	15
2	Сумчанка	2,2	605,2	0,0940	9,40	56,9	3,7	7	77,6	9
3	Київська	2,0	664,6	0,0977	9,77	64,9	11,2	22	81,1	12
4	Шатилівська	2,3	644,5	0,0803	8,03	51,8	1,4	2	64,8	10

Таблиця 2

Вплив бджолозапилення на продуктивність рослин гречки сорту Крупинка в залежності від відстані пасіки до посіву

Віддаль від пасіки, м	Кількість квіток на 1 рослині, шт.	Кількість бджіл на 10 кв. м., шт.	Зав'язування насіння, %	Маса насіння на 1 рослину г
100	963	4	8	4
500	1094	9	20	9
1000	1061	7	17	7
1400	1007	5	12	5

Дані таблиці свідчать, що ефективність бджолозапилення залежить від відстані пасіки до посіву. На відстані до 100 метрів відвідування бджолами квіток гречки найменш інтенсивне. Це пояснюється тим, що бджоли при вильоті з вулика набирають деяку висоту і по траєкторії знижуються на квітки гречки, як правило, не менше ніж за 100 метрів від краю посіву. Найбільш ефективне бджолозапилення гречки спостерігалось на відстані посіву від пасіки до 500 метрів.

Зав'язування насіння гречки сорту Крупинка в цьому випадку становило 20 %, а із збільшенням відстані йшло поступове зниження зав'язування до 17—12 %.

Аналогічна залежність простежується і по продуктивності рослин. В колгоспі «Зоря» Роменського району давно пересвідчились в тому, що підвезення пасіки до гречаного поля істотно підвищує врожайність. Більше того, ніякий ін-

ший, окремо взятий, агротехнічний захід не забезпечує такого відчутного приросту врожайності. Саме тому по урожайності гречки господарство відноситься до найбільш стабільних в районі. Середня врожайність за останні п'ять років перевищує 17 центнерів з гектара, а збір меду становить 23 кілограми на бджолосім'ю.

Такий досвід підвищення продуктивності гречаного поля заслуговує на поширення і запровадження в кожному гречкосіючому господарстві.

М. І. Чергик, В. М. Ключ — кандидати с-г наук,
І. М. Страховіс — науковий співробітник сумського НВО «Еліта».

Відродімо стару славу

Нелегкі часи переживає наша молода держава. Крізь колючі терни політичних, економічних та багатьох інших негараздів виборює Україна свою незалежність. І тому не раз у глибині душі повіє неприємним холодком: а чи знову не опиниться десь на задвірках турбота держави про традиційний та надзвичайно необхідний для нашого народу промисел — бджільництво?

З давніх-давен славилася наша земля медами та воском. Для пращурів бджоли були чи не найголовнішим засобом існування. З багатьох заморських держав численні каравани везли у Київську Русь найрізноманітніші товари і обмінювали їх на продукти бджільництва. Величезну роль відіграла тоді ця золотава комаха у становленні нашої державності. Та й українському народові завжди були притаманні працелюбство, миролюбність, доброта та щедрість. Це, безперечно, заслуга й бджоли, бо багатвікова дружба «гречкосія» з бджолами сформувала в нього ці характерні риси.

Я з бджолами познайомився в студентські роки, під час навчання в Українській сільськогосподарській академії. А з 1984 року працюю, як у нас говорять, «простим» пасічником. За ці вісім років «довелось», як і всім пасічникам, випити не завжди солодку, а частіше гірку чашу. Тільки тоді став розуміти справжній стан справ у нашому бджільництві, коли самотійно став працювати. З перших днів зітк-

нувся з традиційною байдужістю чиновників, відвертим презирством та неповагою до праці бджоляра, яка завжди була у нашого народу чимось святим, даром від Бога. Не раз окускалися руки від того, що навіть агроном, котрий повинен розуміти, що для його професії значать бджоли, чомусь боровся з ними, як із небезпечними шкідниками сільськогосподарських культур. Але, слава Богу, все це не остудило серця, і вже зараз можу сказати твердо, що любов, яка була викликана невтомною працею декількох викладачів і подвижників у період студентства, допомогла зберегти вірність улюбленій справі.

Природа дуже мудро все задумала. Вона створила на Землі всі необхідні умови для розвитку свого нерозумного дитяти. Мабуть, оточивши нас великим розмаїттям рослин, Природа хотіла не тільки дати нам хліб насущний для фізіологічного існування... Хто знає, чи тільки енергію Сонця трансформують рослини на Землі, започатковуючи тим самим харчові ланцюжки серед мешканців планети? При дальшому розвитку науки ніскільки не здивуюсь, якщо дізнаюсь, що поряд з харчовим значенням, з можливостями нашого духовного розвитку, які дає нам світ рослин, наші зелені друзі зв'язують нас ще й багатьма незваними ниточками з Всесвітом. Тобто, якщо говорити простіше, чим багатший навколишній світ, тим багатшою буде сама людина. Якщо ще простіше, чим багатшим, повноціннішим буде харчування людини, тим багатшим буде і обмін речовин, енергії, думок, емоцій і т. д. людини зі світом, а, значить, і сама людина буде розвинута і фізично, і духовно.

Але на якомусь етапі ми знехтували законами Природи, поставили себе над нею. В результаті почали уніфікувати всіх і все. Спочатку задумали привести в порядок людство — всі повинні бути однаковими, мислити стандартно і робити, що нака-

жуть. В результаті дикунських підходів у біологічній та аграрній науках маємо те, що на виснажених чорноземах у нас панує монокультура. Раціон харчування антиприродний, та й той бідний набір «рафінованих» продуктів заправлений смертельними дозами хімікатів. Медицина вся базується на хімічній терапії. Стан навколишнього середовища вже мало надихає нас на щось величне. Крім того, нас щомиттєво випробовують на виживання ще безліч технологічних, соціальних, психологічних та багато інших стресів.

При чому ж тут бджоли? Та чи не тому всі продукти бджільництва мають такі незвичайні цілющі властивості, що ці мирні істоти із принципів співжиття абсолютно виключили будь-яке насильство по відношенню до всього живого. Їхня невтомна праця, відшліфовані грані суспільного життя несуть найблагороднішу місію в Природі — давати нове, досконаліше, не руйнувати його, а постійно й розумно вдосконалювати. Відвідуючи мільярди квіточок різних видів рослин, бджоли концентрують у своїх воскових домівках всю ту надзвичайно цінну інформацію, на яку так багатий навколишній світ. Разом з тим, після запилення бджолами всяка рослина дозріває набагато краще, а поле родить щедріше. І тому, якщо ми створимо належні умови для життя цих загадкових створінь, то вони допоможуть нам позбутися численних недугів.

Тепер то ми знаємо, чому така високо-розвинена нація, як японці, почуває себе непогано у своїй, незрівнянній за масштабами і багатствами з нашою, державі. Не останню роль у зменшенні впливу шкідливих техногенних факторів сучасної цивілізації відіграють і продукти бджільництва. Розвиваючи його, японці не шкодують коштів, з усього світу завозять різноманітні продукти пасічництва та інші дари Природи, тому і вік їхнього життя найтриваліший на Землі. І дуже соромно стає, коли для свого народу на полицях наших магазинів стоїть штучний мед з погано розмішаного цукру, в той час як натуральний їде у бідонах за кордон.

Зараз, коли ми знаходимось на грані катастрофи, дуже потрібні мед, прополіс, пилок, маточне молочко, віск, бджолина отрута. Особливого значення набувають ці продукти в умовах радіонуклідного забруднення. А якщо все це поєднати з величезним досвідом використання лікарських

трав, різних препаратів, мазей, напоїв, вітамінів, інших біологічно активних речовин, та зробити все це доступним для народу, то вдалося б порятувати його. А дітям взагалі все це повинно бути безкоштовно. При цьому не забуваймо, що вже саме перебування на пасіці є могутнім фактором не тільки фізичного, а й морального оздоровлення. Ніяка найсучасніша аптека не може дати людині того, що дають царство бджіл та рослин.

Тепер підходжу до головної думки. Ми, пасічники, знаємо, що нинішній вбогий стан бджільництва ще не в силі прислужитися людині. Адже навіть те, що є, при нинішніх цінах доступне не всім. Тільки відродження нашої національної гордості — бджільництва, тільки справжній науковий підхід, забезпечать якісні зміни в галузі. Бо про яку науку можна було говорити раніше, якщо навіть спеціалістів по бджільництву в одному з найбільших вузів і 6 частини суші готували по плакатах та декількох підручниках для середніх училищ? Бази, як такої, не було. І це вина не викладачів, просто в ті часи пріоритет надавався удосконаленню тих засобів, які знищували все живе. Чому ми могли навчитися, буваючи на практиці у колективних господарствах, де в більшості з них сама система душила гербіцидами бджолу? Але вірю, що тепер у своїй державі змінимо пріоритети.

Ось недавно побував у Києві і з трепетом у серці відвідав новостворений Український інститут бджільництва ім. П. І. Прокоповича. Ще раніше бував на кафедрі бджільництва Української сільськогосподарської академії, яку ми так довго чекали. Оце, мабуть, звідси, а не з контор та міністерств, і почнеться справжній розвиток і відродження українського бджільництва. Під своє крило інститут зібрав справжніх спеціалістів та ентузіастів. Великі плани, багато вже робиться, але як і усім нам нелегко зараз, так нелегко і нашим науковцям.

Тому я хочу запропонувати обговорити на сторінках журналу пропозицію — створити Фонд відродження українського бджільництва. Звичайно, дехто скептично це сприйме, бо надто вже багато надій покладають сьогодні на добродійні акції. Але бджолярі знають свої біди і, як правило, це ініціативні і небайдужі люди. Ото як бджоли по краплинці несуть нектар у вулик, так краплиночки нашої доброти виляють-

ся у благородну справу становлення пасічницької науки. На ці кошти можна заснувати декілька іменних стипендій для підготовки та стажування молодих талантів за кордоном. Необхідно якнайшвидше відродити українську степову породу бджіл. Важливо налагодити видавницьку діяльність, зробити наш журнал дійсно красивим, з кольоровими ілюстраціями, на гарному папері. І, найголовніше, щоб був справді настільною книгою кожного пасічника. Вартувало б випустити розумну і красиву книжку про дивосвіт бджіл для наших дітей. Доцільно створити на республіканському телебаченні передачу про проблеми, новини як нашого, так і світового бджільництва. Впевнений, таку передачу радо зустріли б усі.

Думаю, що, враховуючи створення музею бджільництва на базі інституту, всі, хто володіє безцінними скарбами — старовинною літературою, інструментами, предметами, пов'язаними з бжолами, залюбки внесли б свій вклад у збагачення експозиції музею.

Звертаюся до випускників зооінженерного факультету (відділу бджільництва) Української сільськогосподарської академії відгукнутись на ці пропозиції. Ви, як ніхто інший, знаєте всі біди науки та практики. Давайте всі, хто зв'язав своє життя з бжолами, згуртуємось навколо молодого наукового центру і через його становлення допоможемо розквіту українського бджолярства на благо майбутнього наших дітей, нашої України!

О. Зарубич,
пасічник Гайсинського держлісгоспу
Вінницька обл.

Гонорар прошу використати на потреби журналу «УП».

Чи не диво?

Був початок липня. Щедро напоєне сонячним промінням повітря бриніло благодаттю, а легенький вітерець ніс з полів на своїх крилах багатющу гаму запахів, йшов помірний взяток.

Того дня на пасіку я повернувся під вечір.

— Давно тебе чекаю, — стурбовано промовила мама. — Рій ось вилетів і опустився на яблуню. Зніми швиденько,

бо по всьому видно, що вночі буде гроза.

Я поглянув на небо. Сонце опускалося за обрій, а натомість звідти випливали купчасті хмари. В повітрі запахло дощем.

З необхідним пасічницьким приладдям я підійшов до дерева, на якому розташувався рій. Поглянув і не вірив своїм очам. Чи не диво? Відчуваючи наближення грози, бджоли своєрідно підготувалися до неї. Весь клуб ніби був накритий гонтами. Ідеально рівними рядами верхні бджоли своїми тільцями і крилами покривали нижніх. І так зверху до низу. Справжні-сінький живий дах!

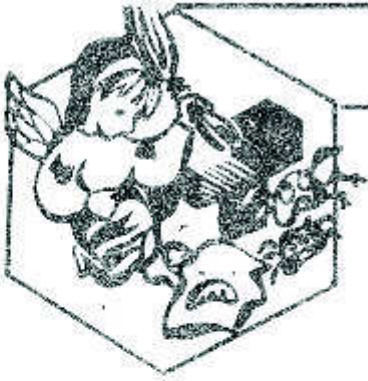
Звісно, що при такому розташуванні основній масі бджіл злива не страшна. Але хто ж їх цього навчив? Хто дав команду верхнім комахам шикуватися таким чином? І чи змогли б отак безвідмовно і чітко виконати при необхідності таку команду люди? Певен, що знайшлися б серед нас такі, які почали б заперечувати, мовляв, а чому я маю бути зверху і своїм тілом рятувати інших?

Серед бджіл таких не знайшлося. Як жалкував я, що не зміг зазнимкувати це диво. Нехай подивилися б люди і задумалися над тим, як маємо поступати, аби не загинула людська сім'я, щоб зрозуміли, що таке справжнє благородство і що таке єдність помислів.

А може ще комусь поталанить побачити таке диво і таки зазнимкувати його?

Т. Музичук.
м. Луцьк

Якщо ви з якихось причин не змогли передплатити журнал «Український пасічник» за 1991 і 1992 роки, а хочете мати у своїй бібліотеці, вважайте ваша мрія здійснима. Накладною платою ми зможемо вислати вам примірники журналів. Нагадуємо, що в 1991 році вийшло тільки 7 номерів. Ціна одного примірника за 1991 рік становить 15 крб., за 1992 рік — 25 крб.

ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ

Як бути з медом?

За освітою я ветлікар, почав займатися хворобами бджіл 15 років тому, працюючи в Бориспільській ветлабораторії. До 1979 року, коли в районі було зареєстровано вароатоз, у бджіл спостерігався браулез і дуже рідко нозематоз.

Так продовжувалось два роки. Для боротьби з вароатозом пасічники господарств застосували лимонну есенцію, дехто — термокамери. Після зими 1981 року спостерігався великий відхід бджолосімей, особливо у старих досвідчених пасічників, які не визнавали вароатоз, вважаючи його браулезом. З 1982 року, пригадую, повсюдно почали рекомендувати і застосовувати виключно хімічні засоби боротьби з вароатозом (мурашина, молочна, щавелева кислоти, фенотіозін, фольбекс і т. ін.).

Ефективність їх була наочна, менш трудомістка, ніж термокамери. І тому більшість бджолярів, не маючи досвіду, довгий час користувались лише хімічними препаратами, часто порушуючи інструкції, тим більш, що жодна м'ясо-молочна, харчова лабораторія не перевіряла і не перевіряють продукти бджільництва на залишкову кількість даних хімічних речовин. Не досліджуються також віск і воскосировина при прийомі на воскопереробних підприємствах та вощина на виході.

Через 3—4 роки, тобто в 1985—86 роках, на пасіках любителів і господарств почали спостерігатись окремі випадки гнильцевих захворювань.

Роз'яснити це неважко: вароатоз забезпечує гнильську мікрофлору нежиттєздатних бджіл, яка посилює свою вірулентність і спроможна уражати нормальний розплід. Застосування хімічних засобів також викликає загибель частини відкритого розплоду. Таким чином, вароатоз, а потім хімічні засоби боротьби з ним — прямий шлях до гнильцевих захворювань.

Браула зникла. Що ж стається пізніше? Згідно з затвердженою інструкцією, яка діє досі, для боротьби з гнильцевими захворюваннями рекомендовано застосовувати, крім загально-санітарних і карантинних заходів, антибіотики і сульфаніламідів в цукровому розчині (1:1). Клінічно захворювання зникає, але стерилізація бджолинного гнізда і шлунково-кишкового тракту всіх бджіл (вуликівих і льотних) викликає загибель не лише шкідливої мікрофлори, а й корисної, такої як молочнокисла, за допомогою якої обніжка перетворюється в пергу, а також виникають сприятливі умови для розвитку патогенних грибків-збудників аскороферозу. Тому напрошується висновок, що дану інструкцію необхідно відмінити.

Для боротьби з гнильцевими захворюваннями та їх профілактикою протягом багатьох років я застосовую антибіотики та сульфамідні препарати на нехарчовій основі. Для цього на 1 кілограм просушеної і просіяної на марлі крейди додаю 20 млн. одиниць дії вибраного препарату, ретельно перемішую. Опісля, додавши 1 кілограм медичного вазеліну, готую мазь. На одну бджолосім'ю витрачаю її 150—200 грамів. Мазь наноситься на листок паперу (розмір сторінки шкільного зошита) шаром до 0,5 сантиметра. Розміщую його на дні вулика перед льотком, відійшовши від краю на 1—1,5 сантиметра. З профілактичною

метою мазь використовують перед цвітінням садів і утримують півтора-два місяці.

Застосування препаратів на нехарчовій основі не знижує мікрофлору в перзі і кишечнику бджіл. Іншими словами, не створюються умови для виникнення грибкових захворювань, адже препарати потрапляють тільки у відкритий розплід, оскільки контактують з ними лише вуликові бджоли.

Сьогодні для боротьби з вароатозом бджіл використовують хімічні засоби понад 20 найменувань. Я впевнений, що вже час заборонити всі препарати, окрім найбільш ефективного і найменш шкідливого. Таким є біпін. Якщо проявити організованість і обробити ним восени на території України усіх бджіл, то, враховуючи ефективність біпіну, обробки могли б бути одноразові, або 1 раз на 2 роки.

Чому одноразові? У нашій зоні обробку проти вароатозу здійснюють після 10 жовтня. Перед цим усі рамки з печатним розплідом без бджіл забирають з гнізда і поміщають в порожній вулик для зимового зберігання. Інтенсивність інвазії в даному розпліді завжди не менша 25 відсотків. Через те чекають поки вилупиться дана безкрила бджілка немає змісту — це призводить до виснаження бджіл і зайвої витрати корму. Обробка ж одноразова таких безрозплідних сімей достатня. Я перевіряв інтенсивність інвазії. На 8 добу після обробки в 80 процентів — нуль, решта — не більше 0,5 процента. Впевнений, що такий багаторічний досвід буде корисний пасічникам України. Вирішальне ж слово за наукою.

Я. Носинков,
м. Бориспіль Київської області.

СИНИЦЯ ВОРОГ БДЖІЛ

Не забарилась зима. Снігом укрила землю і дерева. З кожним днем пташкам все складніше знаходити собі їжу. Тому в цей час синиці частенько насаджаються на пасіки. Надокучливі пташки, облюбивши прилітну дошку, вистуковують дзьобом по стін-

ці вулика до тих пір, поки з вулика не вигляне бджілка. Синиця тут же скидає її на сніг і моментально відносить в безпечне місце, щоб поласувати бджілкою. Спокій у вулику порушується, бджоли тривожаться, шумлять, порушується клуб (гніздо), що може негативно вплинути на дальшу зимівлю. Увійшовши в мисливський азарт, один птах може завдати бджолосім'ї чималої шкоди.

Є багато способів захисту бджіл від зрадливого стуку синиць. Про деякі з них я вже писав в «УП». Буває й так, що синиці з часом звикають до запобіжних заходів і не звертають ніякої уваги на них. Тож я рекомендую надійний захист: щиток, який кріпиться вище льотка до стінки вулика. Виготовити його нескладно. Це збита з брусків рамка на якій натягнута целофанова плівка або тонка гума. Можна просто до стінки вулика прибити цвяшками кусок грубої гуми (краще пористої). Довжина захисного щитка повинна бути на 5 сантиметрів більша від льотка, а ширина 10—15 сантиметрів. Багато також пофарбувати щиток у світлосиній колір. Коли синиця почне вистукувати дзьобом по стінці вулика (захисному щитку), то до бджіл цей звук не доходить. Скористайтеся, друзі, з моєї поради.

М. Хащівський,
с. Городище Львівської області.

* * *

Я пропоную для боротьби з синичками вистругати рейку 2×2 сантиметри, по довжині на 4 сантиметри більшу від прилітної дошки. Із зрізаними на кут кінцями. До рейки належить прикрутити два маленьких завіски. Другу ж половину завіски прикріпити до прилітної дошки. Потім двома цвяшками на зрізаних кінцях рейки прибити до вулика навпроти льотка. На зиму льоток закривають піднятою вверх прилітною дошкою, яку закріплюють забитим і загнутим у вулик цвяшком. Щоб дошка щільніше пристала у верхньому положенні до вулика, її зістругують приблизно на 3—4 сантиметри по ширині.

Таким чином, ні синичка не буде стукати у вічко, ні вітер не подує, ні прямий сонячний промінь не виманить бджіл з вулика.

Я. Сенах,
с. Вербиліці
Івано-Франківської області.

ПРАЦЮВАТИ НА ВІДРОДЖЕННЯ

Все частіше доводиться чути від пасічників: «Ой, мабуть, щось діється за кулісами». Що ж мається на увазі? А те, що якоюсь надто туманною, не зовсім визначеною видаються їм перспектива бджолярських товариств в областях та районах. Здавалося б, зіп'ялися на ноги, в окремих областях непогано роботу розгорнули, відчули — потрібне таке об'єднання, користі чимало принести може. А з другого боку — оте принижуюче відчуття пасинка, шворки, один кінець якої міцно прив'язаний до «ноги» товариства, а за другий весь час шарпають різні державні структури, мовляв, зась, далі не можна.

А дехто ще прямолінійніший і категоричніший: «Не треба ніяких товариств. Зліквідувати. Вистачить «Укрбджолопрому» та його структур». Чи не з цього боку димком попахує?

Звідки тривожний вітерець повіває рано чи пізно відчуємо. А ось про доцільність існування бджолярських товариств чи спілок мусимо поговорити серйозно і мовою фактів. Тим більше, глибше проаналізувавши виступи делегатів на другому з'їзді у Києві та результати журналістських пошуків на місцях. Почну, мабуть, з другого.

Для пасічників південних областей України минулий рік був не з легких. Посушлива весна, спекотне літо. У Миколаївській області виникло навіть питання про те, сіяти чи не сіяти соняшник, не кажучи вже про еспарцет. Про це з біллю і тривогою розповідала нам головний зоотехнік обласного виробничого об'єднання по бджільництву Л. І. Біла. До речі, закарбувалися мені в пам'яті її слова про те, що в нашій країні ніколи не говорили про бджолу як про частину природи. З цією людиною мали ми приємну, ділову розмову.

А перед нею... Перед нею мали зустріч з директором об'єднання В. П. Шведовою. Не таку приємну. На запитання, якими бачаться їй шляхи відродження українського бджільництва відповіла категорично: «Ми не Україна і ніколи Україною не були. «Українського пасічника» не випишемо жодного примірника і ніхто в області не випише». Що ж, позиція, як кажуть, чітка і зрозуміла. Що тій людині до українських проблем? І в пасічниках Миколаївщини бачить вона не грамотних, думаючих людей, а звичайних роботів, які повинні тільки качати мед. Дописувати до журналу? Читати? Абсурд. Пасічник має бути біля пасіки. Отак хоче В. П. Шведова.

На щастя, інакше думають пасічники. Вони і дописують, і читають, і добре бачать куди гне, скажімо, Валентина Петрівна, а про що турбується товариство, кому ближчі саме їх інтереси. Врешті, факти скажуть про це переконливіше.

На час заснування Миколаївського товариства воно об'єднувало у своїх рядах 2679 чоловік, які утримували 14647 бджолосімей. На 1 січня 1987 року в касі налічувалося десь понад 33 тисячі карбованців. Зрозуміло, що з такими коштами не дуже розвернешся. Тим більше, коли розраховувати довелось тільки на власні сили.

Звичайно, що спочатку було не дуже легко. Але ми робили все для того, щоб міцніше стати на ноги. В першу чергу намагалися запоручитися довір'ям пасічників. Тож основним напрямом діяльності обрали забезпечення членів товариства усім необхідним, — сказав голова товариства.

Зараз на Миколаївщині діє 20 бджолярських осередків. Обласне товариство об'єднує у своїх рядах майже 7 тисяч чоловік, тобто втричі більше, ніж у 1987 році. А кількість бджолосімей зросла до 84 тисяч. Красномовне свідчення того, що товариство має вплив на розвиток бджільництва у Миколаївській області.

На засіданні ради

Серйозно поставилися до проблеми відродження українського бджільництва у Радехівському районі на Львівщині. Відрадно, що до цього підключилася місцева адміністрація і особисто представник президента п. П. І. Сікорський.

У вересні в районі відбулося засідання Ради голів селянських спілок та сільських Рад народних депутатів, на якому з детальним аналізом стану справ у бджільництві виступив голова місцевого товариства бджолярів М. А. Шостак. Присутні з розумінням поставилися до проблем пасічників району, було прийнято конкретні ділові рішення.

Йшлося на засіданні і про підтримку журналу «Український пасічник». Було прийнято рішення про те, щоб кожна сільська Рада, господарство виписали по декілька примірників журналу і подарували їх сільським та шкільним бібліотекам. Одержить приписку журнал і в дитсадках. Отже, потрібно, щоб була у ньому дитяча сторінка.

З. Твердохліб.
м. Радехів на Львівщині.

Семінар-нарада

Місто Підволочиськ Тернопільської області. Тут відбувся семінар пасічників колгоспних та присадибних пасік. Його організували старший зоотехнік по бджільництву Б. Збрик та голова районного товариства бджолярів Б. Осійчук. У доповіді Б. Збрика детально йшлося про підготовку бджолиних сімей до зимівлі, порушувалося питання про благодійні акції, зокрема про безкоштовне виділення продуктів бджільництва дітям, що потерпіли в результаті Чорнобильської трагедії.

Голова районного товариства бджолярів Б. Осійчук основну увагу

Зміцніла матеріальна база товариства. На 1 січня 1992 року в касі нараховувалося 160870 карбованців, придбано 4 вантажних автомашини. Пасічники області продали 691,4 тонни меду, певну кількість його безкоштовно виділили на добродійні акції. Просто з районів завозили мед в дитячі садки, будинки пристарілих. В цьому напрямку особливо відзначилися Вознесенське, Владівське, Доманівське і Арбузинське районні товариства.

Дбали на Миколаївщині й про те, щоб первинні осередки товариства очолювали ділові, компетентні люди. Через рік після заснування довелося поміняти 8 голів районних товариств, наступного року не виправдали надій ще четверо. Зараз, як кажуть, мороки з кадрами нема.

Безперечно, можна було б зробити і набагато більше. Нові часи вимагають і нового підходу до справи. Скажімо, небагато людей відважуються стати фермерами. На цілу область знайшовся лише один чоловік у Бродівському районі — Олексій Павлович Тарнавський. Він взяв понад 50 гектарів землі, має близько 200 бджолосімей. Але знову ж таки виникає запитання: а чи не залишиться він сам на сам зі своїми проблемами? Так довго очікуваного Закону про охорону бджільництва нема, а він конче потрібен. Обласні товариства теж почуються, як спеленані діти — зі всіх сторін залежні. Але поки що саме на них покладають пасічники найбільші надії. І здається, що Міністерство сільського господарства України мало б тверезо оцінити ситуацію, надати змогу товариствам у повній мірі використати всі свої можливості, а не стриножувати їх, як це роблять державні структури.

А на рахунок того, чи щось справді діється за кулісами поки що говорити не будемо. Очевидно одне: і товариства, і державні структури повинні працювати на відродження українського пасічництва, на повернення йому колишньої світової слави.

М. Винниківський, В. Шоломийський.

сконцентрував на проблемі забезпечення цукром. Зокрема, він наголосив на тому, що цукру не вистачає через недалекоглядність керівників області, які восени 1991 року фактично розбазарили частину цукру, прикриваючись так званим бартерним обміном.

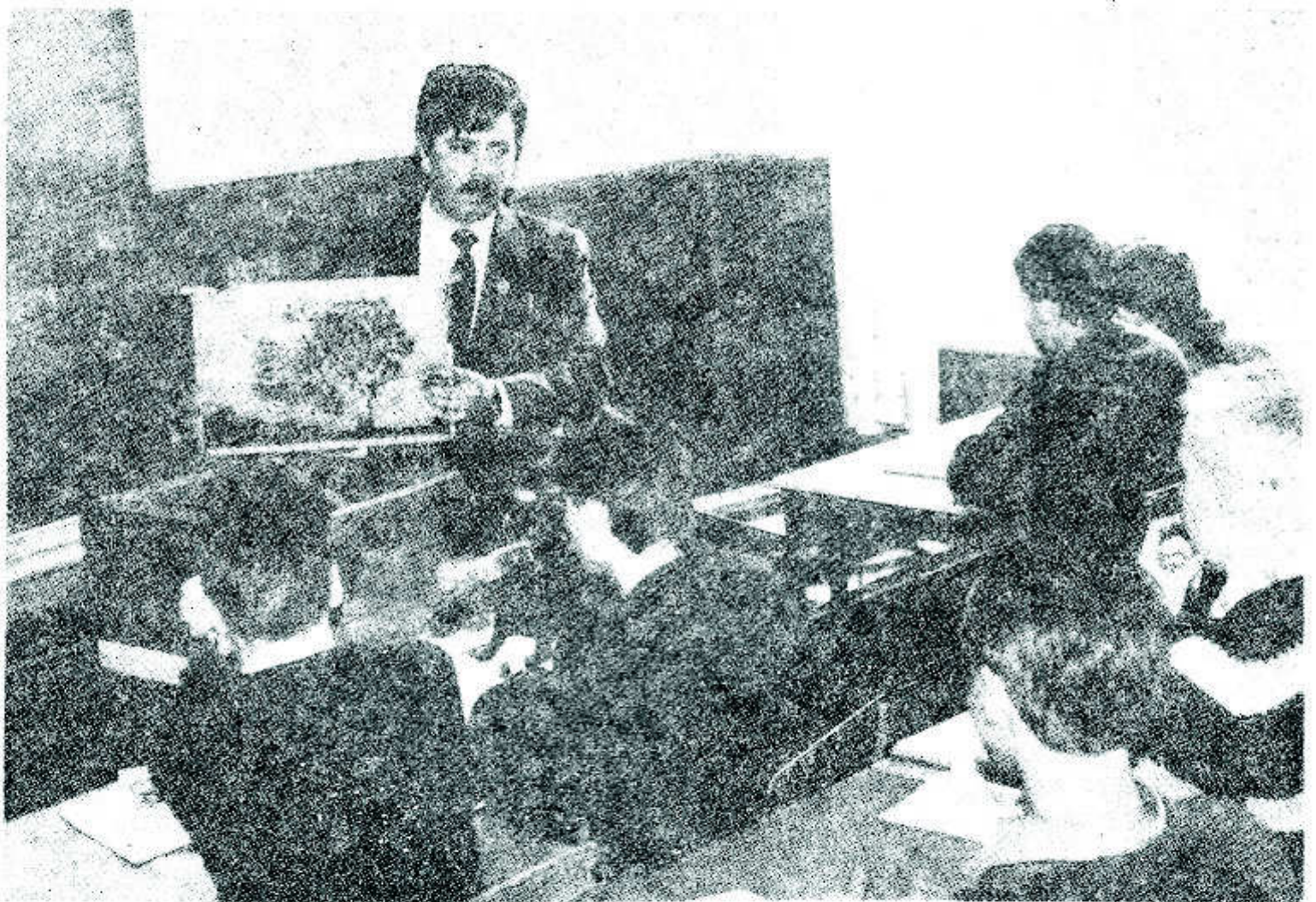
В роботі семінару взяв участь член президії крайової спілки пасічників Б. Рудка. Він розповів про визначних пасічників України і регіону, про роботу комісії по увіковічненню пам'яті о. Миколи Михалевича, 150-річчя з дня народження якого в скорому часі

відзначатимемо. Розповів він також про проблеми з виданням журналу «Український пасічник».

Представник облбджолопрому В. Бенесевич проінформувала присутніх про різні препарати для боротьби з вароатозом та іншими захворюваннями.

На семінарі було вирішено виділити 1000 карбованців на допомогу журналу «Український пасічник» та 5000 карбованців — на будівництво пам'ятника Миколі Михалевичу.

Б. Васи́лів.

Борзнянський радгосп-технікум готує спеціалістів по бджільництву. В технікумі навчається 240 чоловік. До послуг учнів: лабораторія хворіб і шкідників бджіл, лабораторія біології медоносних бджіл, лабораторія медоносних ресурсів з основами агрономії, лабораторія технології продуктів бджільництва, лабораторія механізації і електрифікації бджільництва, навчально-виробнича пасіка.

Поряд з основною спеціальністю учні здобувають професію тракториста-машиніста.

Тут навчаються учні з Чернігівської, Сумської, Полтавської, Київської, Дніпропетровської, Кіровоградської та інших областей, а також з Молдавії та Узбекистану.

Фото Я. Гулкевича

НЕ У ВІДСТАНІ СПРАВА

Ось уже протягом останніх 10-ти років польські пасічники традиційно збираються наприкінці вересня в одному з обласних міст для підбиття підсумків, критичного аналізу і обговорення назрілих проблем бджолярства. В 1991 р., наприклад, таке свято відбулося в м. Легниця, що на самому заході Польщі. Минулого року ця честь випала на Спілку польських пасічників Люблінського воєводства.

Осінні погожі дні. Пасічники різного віку з'їжджаються на територію пасічницького технікуму, що в Пщелій Волі, яка розташована за 12 кілометрів від Любліна. Один з кращих у Європі такого роду навчальний заклад діє на території графського довоєнного маєтку. Територія цього закладу ідеально впорядкована. Директор технікуму п. Адам Домбровський розповідав, що все тут спрямоване, передовсім, на виховання порядної людини, а потім вже — пасічника. Віковічні дерева, алеї, учбові пасіка та павільйони, скансен пасічницького інвентаря та вуликів, добре обладнані лабораторії — все це робить свою справу протягом п'ятирічного перебування 250-ти учнів у цьому навчальному закладі. Звідси вийшло багато польських пасічників, які майстерно ведуть товарні пасіки на 100—200 і 500 сімей. Адже за справу на основі віковічних традицій беруться вчені пасічники. Всі вони об'єднані в польську спілку пасічників, яка дбає про них, а вони взаємно дбають про розвиток польського бджільництва. Немає державних, колгоспних, чи пасік бджолярів-любителів, як у нас в Україні. І від такої міцної єдності вирає тільки бджільницька галузь.

Є в технікумі пасічницький музей під відкритим небом. Це — історія виникнення вулика і пасічницького інвентаря, яка починається з X-го століття: з колоди і сягає сьогоднішніх багатокорпусних чи іншого типу вули-

ків. Всі вони збережені, під дахом. Є навчальні павільйони, лабораторії. Ось круглий, скляний павільйон. По колу — вулики, льотками надвір, а дашками до павільйону. Посередині — навчальні столи. В будь-яку погоду можна тут проводити заняття. Лабораторії технології бджільництва, медоносних рослин, біології і т. д. оснащені найсучаснішим обладнанням, включаючи мікроскопи і все, що необхідне для штучного осіменіння маток.

Технікум на повному державному забезпеченні. Учні безкоштовно забезпечуються житлом, отримують стипендію. Єдине, за що платять учень, — це харчування. Але й воно за зниженими цінами, тому що технікум має 115 га землі, з якої близько 80 гектарів орної. Продукти з полів та власної ферми поступають безпосередньо в їдальню.

Після закінчення 4 курсу учні проходять десятитижневу практику на медових пасіках Польщі та за кордоном. Вже протягом 16 років відмінників навчання направляють на практику до Австрії та ФРН. Після закінчення технікуму особи, які захистили диплом з оцінкою «відмінно» направляються на шість місяців на курси підвищення кваліфікації до Данії...

Вранці свято продовжується. Але вже в Любліні. З'їжджаються та сходяться польські пасічники з хоругвами воєводських спілок на площу перед костелом отців-єзуїтів. Цей костел має самостійне право ще з 1805 року. Всі пасічники ідуть до костелу, де відбувається відправа за добробут всіх пасічників Польщі. Відправу вів митрополит дієцезії Люблінської. Закінчилася відправа проповіддю митрополита. Він сказав, що польське суспільство бере приклад з бджолиної родини, яка насамперед дбає про добробут суспільства.

Після відправи процесія пасічників йде вулицями Любліна до місцевого університету. Всі збираються в актовому залі. А у фойє діє виставка інвентаря та продуктів бджільництва. Голова

воєводської спілки пасічників (п. Ст. Русинський) привітав всіх та подякував, що з усіх куточків країни приїхали на цю древню землю. Далі слово взяли воєвода області, мер міста, ректор університету, голова польської спілки пасічників. Тут же відбулася передача клейнодів правління від Легниці для Любліна. Далі було вручено державні відзнаки найкращим пасічникам. Закінчується урочистість врученням нагород дітям, які брали участь в телевізійному та радіоконкурсі «все про бджолу».

Члени нашої невеличкої делегації від Прикарпаття і журналу «Україн-

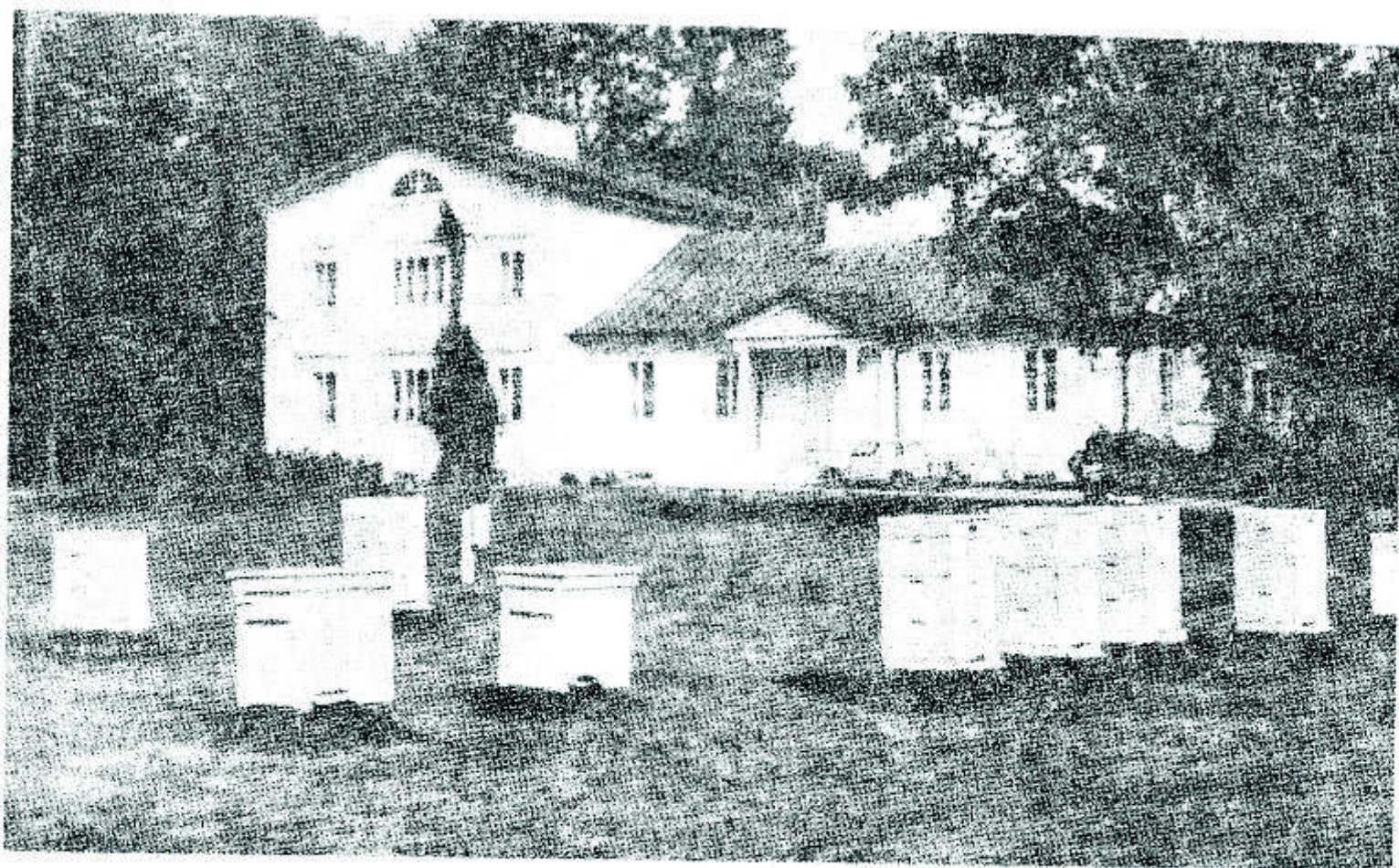
ський пасічник» щиро вдячні польським друзям за люб'язне запрошення. Ми побачили багато цікавого і корисного. Але поверталися додому із деяким смутком, бо збагнули, що хоч між нашими державами відстань невелика, але справжня прірва розділяє наше життя і справи. Залишається тільки надіятися на те, що маємо нарешті самостійну державу, що може і в нас наладитися цивілізоване життя.

М. Рудковський,
В. Болкот.
Львів — Варшава — Люблін.

На знімках нашого фотокореспондента Я. Гулкевича відображено:

- ◆ X Всепольські дні пасіництва. Проходили вони, як відомо, переконуємося і по фотографії, в досить урочистій обстановці. Воєводські спілки вийшли на свято з своїми хоругвами, що свідчить про велику пошану наших сусідів до пасічницької справи.
- ◆ Багато добрих слів було сказано на адресу тих, хто повсякденно дбає про цілюще джерело, яке подарувала нам природа — невтомну трудівницю — бджолу.
- ◆ І ми, пасічники з України, висловлюємо велику подяку польським друзям за те, що запросили нас на своє свято, показати нам немало цікавого і корисного у розвитку пасіництва цього краю.

- ◆ На верхньому знімку бачите навчальний корпус технікуму пасічництва.
- ◆ Внизу — лабораторія технікуму та навчальна пасіка.

ЗАДЛЯ БЛАГА ЛЮДСЬКОГО

— Чи знаю я такого чоловіка? А хто його в нашому селі не знає. Та й, мабуть, не тільки в нашому. Антон Павлович Ракитський це, скажу я вам, оригінал...

Голова виконкому Нараївської сільської Ради Євген Григорович Здебський, молодий і привітний чоловік, уважно поглянув на нас, на якусь хвилю замислився: «Врешті, скільки б я вам про нього не розповідав, повного враження про цю людину не матимете. З Антоном Павловичем треба зустрітися, порозмовляти з ним. Отоді зрозумієте всю глибину його щирої натури».

Євген Григорович любязно погодився допомогти нам зустрітися з Антоном Павловичем і розмова наша перейшла в інше русло — повели ми річ про справи пасічницькі. Приємно було відчувати, що молодий голова виконкому не вважає цю справу другорядною. Він показав нам списки сільських пасічників, назвав скільки в кого бджолосімей, виділив найбільш досвідчених, тих, для кого бджільництво є, як кажуть, справою життя. І тут першим прозвучало прізвище Антона Павловича Ракитського, що працює в Нараївській дільничній лікарні, далі — вчителя-пенсіонера Михайла Васильовича Паневника, Марії Степанівни Захарків та інших.

З пасічниками у нас спільна мова знайшлася, — продовжує розповідь голова виконкому. — Ми всіма силами намагаємося допомогти в тому, щоб бджоларі одержали належний їм цукор, з повним розумінням поставилися до добротності — безкоштовно здають мед і інші продукти в сільську лікарню, школу, дитсадок, а

також інвалідам і хворим людям. Намагаємося також посприяти у розширенні медодайної бази. Для цього шукаємо спільну мову з керівниками місцевого господарства. Але вас, мабуть, більше цікавить лікар Ракитський? Отож підемо до нього.

Нараїв — село велике і мальовниче. Є тут і ліс, і річка, і шосейна дорога. Мабуть, ота дооколишня краса щедро відбилася і на людях, вселивши у їхні душі доброту, тонке відчуття прекрасного. І в цьому ми мали добру нагоду переконалися, познайомившись ближче з Антоном Павловичем Ракитським.

З приміщення дільничної лікарні він вийшов енергійною ходою, якимось проникливо поглянув і зовсім побуденному мовив: «Доктор від усіх хворіб Антон Павлович Ракитський. Що вас цікавить?»

Довідавшись, що ми з редакції журналу «Український пасічник», гостинно запросив до себе. І в першу чергу повів у власну бібліотеку. На стелажах сотні книг. Мимоволі подумалося: «який широкий діапазон зацікавлень цього чоловіка». Тут і фахова література, і історична, і поезія, і проза. Є книги, які сьогодні не в кожній бібліотеці зустрінеш. А з яким захопленням розповідав він про ту чи іншу річ. Завидна ерудиція.

Не могли ми не звернути уваги і на художні полотна. Окремі з них подаровані лікареві авторами. Як виявилось, одна з картин є навіть дипломною роботою одного з талановитих українських художників.

В Нараїв потрапив я ще в п'ятдесяті роки. А сам уродженець Вінниччини, — розповідає неквапом. — Тут і пустив коріння. Як бачите, міцно вкоренився в галицькому селі. Від скількох жінок довелося пологи приймати. Сьогодні чи не півсела людей з моїх рук перший голос подали...

Розповідав просто і щиро, але вчувалося за цими словами гордість. Хороша, красива гордість чоловіка, який все своє життя присвятив лю-

дям, серед яких живе. І оте його «доктор від усіх хворіб», що звучало нібито жартома, насправді чистісінька правда. Бо не тільки односельці завдячують йому за повернене здоров'я. Ідуть люди до доктора Ракитського з різних усюд. Бо лікує не лише традиційними методами. Антон Павлович добре знається на лікарських рослинах, захопився апіфітотерапією. Він — один з небагатьох на Тернопільщині практикує бджоловжалення, використовує при лікуванні хворіб продукти бджільництва. І вважає це справою надзвичайно перспективною. Тому й захопився пасічництвом — не заради матеріальної вигоди, а задля людського блага. То ж нехай таланить вам, хороша людино, у клопотах буденних і небуденних, нехай щасливим буде для вас і цей рік, який започатковуємо складно, але з гордим усвідомленням, що ми є і мусимо бути добрими дітьми своєї неньки-України.

М. Осташевський,
В. Болкот

На фото: Лікар і один з кращих сільських пасічників А. П. Ракитський.

ІЗ СПАДЩИНИ

І душу людську очищають

**«І тисячу років бджола
джуменіла на брамі,
Єднала Марію і голуба,
вогник і віск»**

Ірина Мироненко

Серед християн бджола вважається святою. Тому про неї як про «святую комаху», згадується в біблії понад 60 разів, а про продукти бджільництва — понад 82 рази. У старовинних пе-

реказах мовиться, що бджола просила в Бога дозволу брати для себе спожиток з квіток. Бог віддав у її розпорядження всі квіти «від моря до сходу». «Літай, — сказав Господь, — по світу і з усіх річок, з усіх берегів, збирай офіру Богу: і людям принось, і для себе припасай».

Оскільки бджолярство в Україні здавен вважається Божим промислом, то відповідно існує безліч обрядових дійств, молитов, заклинань, які у від-

повідний період року, чи під час відповідних релігійних свят виконували. При цьому всі бджолярі дотримувалися суворих канонів.

У багатьох словянських народів робили знак Христа на вуликах, або різьбили лики святих, що були покровителями бджіл. Так, в Україні зображали фігури святих Зосима та Савватія. В Польщі — св. Амброзія, в Чехії — Я. Непомуцина.

Люди вірили, що бджоли містично зв'язані з пасічником, який був не тільки їх власником, але і їх опікуном, захисником та приятелем. Існує повір'я, що бджоли ведуться лише в того пасічника, який був чоловіком правдивим, добрим, в іншому випадку — гинули. Таке переконання було в Україні, Польщі, Чехії, Швейцарії. Бджоли приносили домові — щастя, а їх втеча приносила нещастя. Той особливий зв'язок пасічника з бджолами не закінчувався з хвилиною його смерті. Треба відповідного дійства родини вмерлого, аби бджоли не пішли за своїм господарем. Навіть є в українського сучасного поета В. Вихруща такі рядки: — «Вмер пасічник, пропала пасіка». Наша краянка, п. Д. Цвек розповідала мені: «Мій батько був бджолярем. Коли він помер, і лежав на катафалку, то по ньому лазили бджоли, які викликали неабияке здивування людей».

Кожне дійство, пов'язане з тими віруваннями, мало практичне значення для досягнення конкретного результату. В Україні, практично під час кожного великого релігійного свята пасічники вчиняли різноманітні заклинання та молитви від напастей, хворіб, хижаків тощо. Існувало, наприклад, таке заклинання: «Як риба по воді гуляє або в морі, або в річках плідна й родюча, і весела Божим повелінням і святого Зосима, амінь, так би мої бджоли веселі були без шкоди і пошкодження за молитвами святого Зосима».

Думаю, що найбільше звичаїв та ритуальних дійств, щоб Боже благословення зійшло на пасіку, відбуваєть-

ся і до сих пір у нас на Заході України під час різдвяних свят. Як сказав Б. Лепкий ще на початку століття: «Лиш коляда та сама і ті самі звичаї». Так воно і є. І це дуже добра ознака — не переводиться український бджолярський рід, не вмирають традиції.

На гуцульщині понині у колядницьких звичаях збереглися ще дохристиянські релігійні ритуали. І це неабияка заслуга гуцулів — дуже своєрідної частини нашого народу.

Газда, що має пасіку, веде колядників на те місце, де влітку будуть стояти (або вже стоять) вулики. Вони стають колом, падають на коліна, на снігу перед собою роблять хрест топірцем, потім складають топірці лезами до середини, а держак до себе. На топірці купують шапки: «бо то — як рій бджіл!». Газдиня насипає в їхні шапки потрохи пшениці — вона принесла її з собою в запасці. Коли вже пшениця насипана, колядники стають на ноги, беруться за руки і крутяться «за сонцем, щоб рої не втікали». При цьому всі співають хором яку-небудь веселу пісеньку, — «аби бджоли були веселі». Відспівавши, колядники знову падають на коліна і на згарцьованому снігу ще раз роблять хрест топірцем. Після цього знову стають на ноги, кожен бере свою шапку і висипає з неї пшеницю газдині в запаску, виголошуючи побажання: «Дай, Боже, аби ся пасіка була така велика, як святки були величні» або «Дай, Боже, щоб бджоли роїлися та меди лилися».

Весною газдиня, чи газда, виставляючи пасіку «на пашу», посипає вулики тією пшеницею і промовляє: «Аби на все так нічого не нападало, як на сі свята на нас нічого не нападало...». Подібні дійства творилися вдосвіта 14 січня, на Йордань — 18 січня. Мама бере свячену водицю, що приніс батько з церкви і кропило з пшеничних колосків. Ось ми з мамою обходимо обору, пасіку. Я несучу миску з водицею, а мати промовляє молитву і кропить

вулики: «Мухи Божі, горопахи цілоденні, здоровимо вас зі святами,— зиму виганяємо, лихі сили в голоді залишаємо, вас святою водою благословляємо». 19 січня усі газди, що мають пасіку, йдуть на ріку з засвіченими трійцями. Священник гасить трійці у воді — це на рої, меди. Повертається з річки батько. Він весь якийсь піднесено-одухотворений. Здається йому, що янголята з крильцями, наскрізь прозорі, обіймаючи все небо, стиха над

господою бринять, вливаючи благодать в щільники його душі. З нетерпінням чекає весни, коли бджоли повертаються у вулик з жовтими кульками на ніжках. Збулися віншування, дійшли молитви до Бога, до святих — покровителів бджільництва.

Так воно чи не так, але вірування і обряди ці душу людську очищають, віру святу у неї вселяють.

М. Рудковський.

З історії

пасічництва

ВИДАТНИЙ ПАСІЧНИК

З нагоди 150-річчя виходу у світ книги М. М. Вітвицького «Практическое пчеловодство».

Один з найвидатніших пасічників слов'янського світу Микола Михайлович Вітвицький народився 16 травня 1780 року в селі Жураки Борогодчанського повіту Станіславського воєводства (тепер Івано-Франківська область). Село, в якому народився знаменитий на весь світ пасічник, розкинулося в самому передгір'ї Карпат. У сонячний день ці чудові гори, як на долоні. Така краса навкруги, що, як кажуть українські пасічники, тут мусів народитися геній чи то на ниві бджолярства, чи в якійсь іншій царині людської діяльності. І хто бував хоч раз у цьому селі, не може не погодитися з цим твердженням.

Майбутній корифей бджільництва Микола Вітвицький з 1799-го по 1803 р.р. вчився у Станіславській гімназії. Після її закінчення студював науки на філософському факультеті Львівського університету, а паралельно навчався у приватній пасічницькій школі Марціна Курельта у Львові. Опісля продовжив пасічницьку науку видатних пасічників Австрії у Відні. Слід зауважити, що в той час на прес-

толі була Марія-Терезія, яка дбала про піднесення бджільництва у своїй державі. Щоб вивчити західноєвропейське бджільництво, Микола Вітвицький вивчив та освоїв досконало майже всі європейські мови та відвідав більшість країн.

У 1808 році М. Вітвицький переїжджає в місто Кременець Тернопільської області (тодішньої Волинської губернії), де протягом 5 років завідує кафедрою філософії та викладає німецьку мову в місцевому лицейі. З 1813 року займається практичним бджільництвом у Ковельському повіті Волинської губернії. Вже в той час його пасіка налічує 200 вуликів. Це була найбільша пасіка в усій Європі. У 1818 році Микола Вітвицький вкотре переїжджає до Вулькі Любітовської на Поліссі. В той час він активно займається популяризацією бджільництва, пише численні статті на цю тему та публікує їх у часописах Львова, Вільнюса та Варшави.

Крім того, видає брошури та книжки, серед яких: «Засоби рятування бджіл, щоб до останку не вимерла від голоду наступного 1828 року» — Варшава 1827 р. «Місцеве бджільництво або про засоби і способи піднесення пасік до того принаймні рівня, на якому раніше в Польщі були» — Варшава 1829 р., «Наука догляду за бджолами в польських провінціях, яка спирається на дійсно в нашій країні проведені дослідження» — Варшава 1830 р.

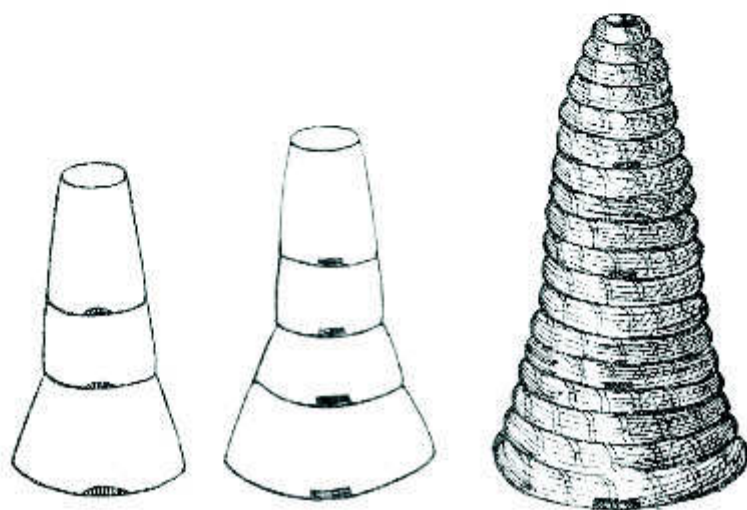
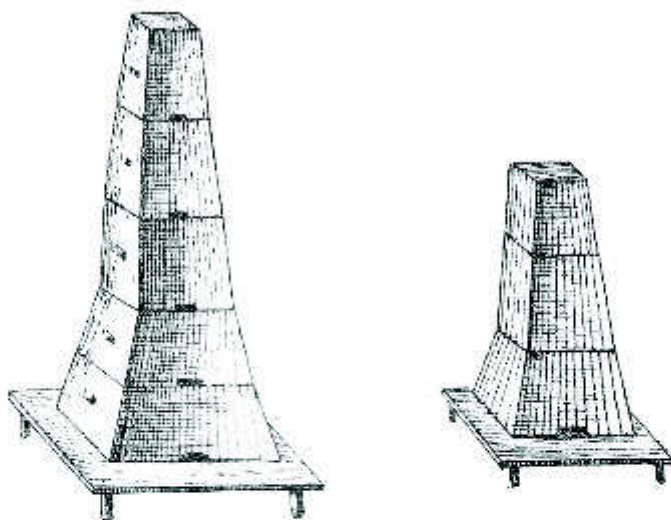
За зразком подільського Вітвицький у 1829 році сконструював вулик, який складався з окремих частин і називався «Колокольний» за подібність до дзвона. Для цього вулика підбирались 3—4 вкорочені дуплянки, що були внизу ширші, вгорі — вузчі. В залежності від сили сім'ї, бджоли зимували в основному у верхніх надставках.

Весною, з розвитком сім'ї підставляли підставку, потім другу і т. д. Таким чином Микола Вітвицький розширював гніздо бджіл та виводив сім'ї з ройового стану. Цей засіб подібний і застосовується тепер в багатокорпусних вуликах.

Дзвоноподібні вулики виготовлялись також з соломи та дощок, що складались із трьох верхніх надставок та трьох нижніх підставок. Особливо М. Вітвицький цінув вулики, виготовлені з соломи, як легкі та дешеві у виготовленні, сприятливі для розвитку бджолосімей. На наш погляд, варто широко відродити по всій Україні цей досвід. Адже на Тернопільщині донині збереглися солом'яні вулики, які добре служать пасічникам, не дивлячись на те, що вік їх досяг 50-ти літ...

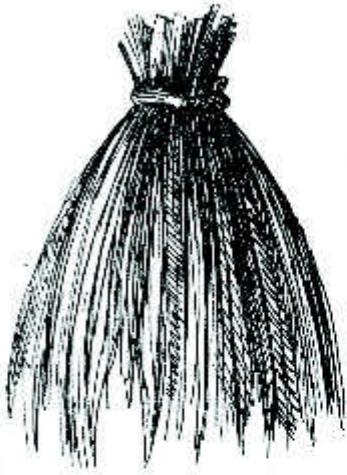
Деякий час М. Вітвицький підтримував приятельські стосунки з Йоахімом Левелем, протягом декількох років був також організатором пасік на землях Адама Чорториського — польського магната.

Та після поразки листопадового повстання у 1831 р. за симпатію до повстанців Вітвицький засуджений на 15 років і вивезений до Вятки. Однак навіть на засланні, йому, як видатному пасічнику, дають можливість працювати в цій галузі. Але в 1839 році він переїжджає в С.-Петербурзьку губернію і там веде бджільництво в школі при Лисинськiм лісництві. Ще раніше, в 1835 році, М. Вітвицький вступив у члени «Вільного економічного товариства», у той же період організував взірцеву пасіку при Гори-Горецькiм землеробнiм інституті в Білорусії — першому вищому навчальному закладі Росії, де викладалось бджільництво.

Лише після амністії М. Вітвицький в 1846 році повертається на рідну Україну (в с. Межиріг, Волинської губернії), де створює взірцеву пасіку. Згодом, через три роки, він поселяється недалеко знаменитої потім Диканьки, що на Полтавщині. Пізніше він завідує пасікою Л. В. Кочубея, нащадка козацького роду, на якій в той час нараховувалось близько чотирьох тисяч бджолосімей. На цій пасіці Микола Михайлович працював до останніх днів свого життя.

Помер М. Вітвицький в 1853 році та похований на цвинтарі у Диканьці. Доречно нагадати, що цей великої душі, інтелекту і незвичайної працелюбності чоловік навіть на засланні написав та видав книгу «Практическое пчеловодство или правила для любителей пчел» (С.-Петербург — 1835—1845 — V частин).

ПРО ЗАБУТЕ СТАРЕ

У літературі з бджільництва, виданій понад 100 років тому, можна знайти дуже корисні поради щодо зимівлі, підгодівлі та утримання бджолородин. Багато з них сьогодні забуті, та й подібних видань залишилося дуже мало. Наприклад, далеко не кожен пасічник може похвалитися тим, що читав популярну книгу Юліана Люблінського «Полное практическое руководство для пасечников», видану у Санкт-Петербурзі в 1867 році. Переклад з польської на російську здійснив херсонський пасічник І. І. Гулак. А книгу автор написав у Перемишлянах Бережанського повіту у 1859 році і тоді ж видав у Львові польською мовою.

Про те, якою популярністю користувалася книга, свідчать рядки з біографії нашого земляка о. Миколи Михалеви́ча: «Прочитавши I і II частини теорії цього руководства, воно мене так зацікавило, що я вивчив його напам'ять». До речі, перший російський професор-бджільник Федір Іванович Губін теж черпав знання з цієї книги.

Ось що говорить Юліан Люблінський, наприклад, про місцезнаходження льотка. «Льоток у вулику повинен бути в тому місці, де бджоли формують клуб. Це для того, щоб вони мали льоток як можна ближче до себе і клубом зустрічали притік свіжого повітря та регулювали його поступлення у вулик. Як високо повинен бути льоток і в якому місці? Досвід показав мені, що велика шкода взимку буде, якщо льоток знаходитиметься в самому низу».

Значно пізніше, коли Теофіль Цесельський — професор ботаніки Львівського університету-винайшов слов'янсько-галицький вулик, ці поради були ним взяті за основу. У ньому найвища з усіх систем вуликів рамка — 48 сантиметрів. Ширина її — 22,7 сантиметра. Льоток — навпроти центра рамки. Інших льотків тут не було, і бджоли прекрасно зимували. Льотки були кругли-

Окрім цього М. Вітвицький написав книги: «Стекляный улей» (наблюдательный) (С.-Петербург — 1843 р. та «Сокращенная наука практического пчеловодства» С.-Петербург — 1846 р.

Вже після смерті автора, в 1861 р. книги «Практическое пчеловодство или правила для любителей пчел» були видані другим виданням. На закінчення цієї розповіді про Миколу Вітвицького необхідно хоч і прикро, сказати, що до сих пір не знайдено портрета славного галичанина та документів, що підтверджують його родинне коріння у селі Жураки. Це й не дивно, адже в 1939 році після приходу «визволителів» архівні документи, навіть церковні книги, були знищені. Святий наш обов'язок пробудити пам'ять народу про цю велику і талановиту людину і пишатися нею. Ім'я М. Вітвицького має бути в галереї великих українців, що працювали на користь Людства.

Малюнки
М. Мельника

Б. Рудка,
М. Рудковський

ОГОЛОШЕННЯ

Товариство пасічників-любителів з м. Шепетівка Хмельницької області продасть в необмеженій кількості на 1993 рік бджолині сім'ї. Оплата за домовленістю.

Адреса товариства: 281040, Хмельницька обл., м. Шепетівка, пр. Спортивний, 14.

ми, квадратними і прямокутними. Скільки не доводилося мені спостерігати, як розпаковували після зимівлі і весняного обльоту ці вулики, ніколи не бачив в них сирості. Щоправда, підрамковий простір у слов'янах складав 145 міліметрів, і його на зимовий період повністю закладали половою, січкою або соломною. Вся волога разом з вуглекислим газом осідала, і це утеплення її поглинало. Отже, це мало велике значення для зимівлі бджолородин.

Зараз деякі пасічники роблять великі підрамкові простори для піддонів і різних ящиків з сітками, щоб боротися з варроатозом. Навесні часто у порожнинах між сітчастими піддонами заводиться міль, а під час зимівлі, якщо вулики не утеплили, на дні у них збирається волога, утворюється пліснява, є випадки підмору бджіл.

З цього випливає, що основним у вулику повинен бути середній льоток. Нижній-допоміжний — належить відкривати частково навесні тільки тоді, коли бджолина сім'я набере сили і установиться тепла погода. Я закріпив, що після весняного обльоту бджолородин і після того, як пасічник почистить вулик від підмору, при одному середньому льотку матка червить майже до низу рамок. І навпаки. Якщо відкрити нижній льоток до потепління, розплід розміщується ближче до верху рамок. При середньому льотку потік свіжого повітря біля попередньої стінки вулика поступово опускається вниз, і, вже частково підігрійтий, заповнює решту вулика, витісняючи при цьому несвіже і насичене вологою повітря, що виділяє клуб.

Влітку вентиляція при середньому і нижньому льотку є корисною. Через нижній бджоли виносять сміття і вентилюють вулик. Восени нижні льотки поступово зменшують і залишають відкритими на 1,5—2 сантиметри тільки у сильних сім'ях.

Протягом багатьох років ведеться дискусія щодо льотків. В одних зимівля добре проходила при відкритих нижніх льотках, в інших — при середніх чи верхніх. Думаю, багато залежить ще від

Юліан Люблінський

утеплення вулика. Використовують рогозяні або солом'яні мати, а також болотний мох. Ватяних подушок уникаю, бо вони затримують вологу.

Щодо зимової та весняної підгодовлі. Якщо здійснювати її безпідставно, заради того, щоб матки краще червили, то чинимо шкоду. Юліан Люблінський у третій і четвертій частині своєї праці пише, що поки бджоли не облетілись і не очистились, підгодовувати їх не слід, бо це може викликати понос. Якщо ж є потреба підгодовувати, то робити це треба не ситою, а густим медом у пластах.

Ця наука Юліана Люблінського особливо корисна для молодих пасічників, які починають підгодовлювати до обльоту бджіл.

Б. Василів.

ПОМСТА

Новела

Господи, як він грав! Здавалось, що музика текла не з-під смичка, а з-під повік, що важко накрили зіниці і втаємничилися глибоко в них, аби зрозуміти: а що ж сі зіниці бачать?

А потім весільні гості розповідали, що музика Нестор всю забаву проспав, бо жодного разу не показав гостям своїх зіниць. Але ж як вищебетувала скрипка, і як скрипалеві пальці віртуозно ловили той щєбіт: зупиняли, або ж підсилювали так, що здавалось, ніби лісове птаство, ба й навіть сам ліс, прийшли на весілля, щоб трішечки дати спочити музиці.

О, як він грав!

А нині смичок нудиться на стіні, скрипка нудиться в скрині, а сам Нестор нудиться на низенькому стільці біля пічки. Ось уже тиждень студена заметіль вирує навколо його хати. А йому й невтямки — студена заметіль вирус в його душі набагато давніше. Від отого найпершого болю, що шпигнув швайкою під саме серце. Несподівано, гостро, майже смертельно.

Він зрозумів, що все життя грав на чужих весіллях і там загубилася навіки мелодія, яку так хотів зберегти для себе.

Дивився у замуроване морозом вікно і бачився йому якийсь дивний вогонь, що по-котячому вилизував сам себе, світився так яскраво, аж боляче було зіницям, а пальці, що майже лежали на ньому, не відчували нічого. Так, ніби їх не пекло. Бачився Несторові дивний вогонь.

А може це був вогонь його зіниць, що набирався сили під важкими повіками тоді, коли так солодко вищебетувала скрипка? А, може, то була чарівна скрипка, що просто вихлопувала світові і гостям його недоторканий запас?

Вже тиждень студена заметіль вирус навколо його хати — невеличкої хутірської хижі.

Молоко в глечикі взялося крихкою скибкою льоду. Ще зранку мала Оленка принесла його і тихенько поставила на стіл. У селі не забули скрипаля-віртуоза. А може його ровесниці і дотепер не розгадали, що ховав Нестор у своїх зіницях і чому так вперто завжди прикривав їх важкими повіками. От і шлють синів та дочок, аби провідали, слово якесь сказали, або ж просто подивилися чи живий ще.

Нестор колись несподівано одружився. І молоді, і поважні господарі дивувалися: і коли встиг вибрати дівку, як жодного разу на весіллях зіниць не показав?

А він її помітив крізь повіки. Хто зна, може тому й прикривав зіниці, аби лиха людина нічого не вичитала і не спричинила лиха його щастю? Хто зна. Врешті, ніхто не знав й іншого: а чи був Нестор за все своє життя щасливим?

Для мене він завжди був загадкою. На весіллях я не зводив з нього очей і ніяк не міг второпати дитячим своїм розумом; як то так: музика спить, а скрипка грає? Одні мали Нестора за характерника, інші — за дивака, а треті просто не могли йому простити звичайної людської доброти. Бо мав Нестор все життя своє розум філософа, душу — залюбленого, а серце — немовляти. Нелегко таким серед людей.

Може тому й оселився на хуторі неподалік від лісу. Був непоганим господарем. На полі кожную грудочку землі пальцями переминав, кожен колосочок погладжував шорсткою долонею, кожную бджілку на пасіці ладен був кликати на ймення. Любив постояти біля вулика і наслухати бджолиного гудіння. І тоді свербіла йому в пальцях музика.

А нині дід Нестор самотньо сидить на ослоні. Повіки прикрили зіниці, в яких затаїлися гіркий біль, кривда і помста.

Біль увійшов йому в очі, коли померла дружина і він залишився сам на одинокому хуторі. Кривда поселилася в них позавчора: із ранечку пішов до хліва і волосся на голові стало йому сторчма — все, що було тут живого, пороздиране, пошматоване. Навідалася таки і до нього вовча зграя, що наводила жах на всю округу. І не чув навіть коли. Страшний вогонь запалав у згасаючих його зіницях. То поряд з кривдою поселилася помста.

Вчора вона повела його в хуртовину, туди, звідки студеними зимовими вечорами лунало моторошливе виття. Там, у діброві, де рідко ступала людська нога, поселилася вовча зграя. І вела туди одна-єдина стежка, на якій можна було знайти тільки вовчі сліди.

Він чи не один на всю округу час від часу ходив тою стежкою. Вовки не чіпали його, а він не чіпав вовків. Отак ніби уклали між собою якийсь таємний договір.

А позавчора зграя вирізала його худібку. Віроломно, жорстоко, по-хижацьки. Тільки й лишилося живого на хуторі — він та бджоли у зимівнику.

Дивився на розтерзані туші і набухав помстою. Через якусь хвилю важко повернувся, твердо переступив через поріг і, не зачиняючи дверей, пішов у хату.

Довго шукав річ, якою ніколи в житті не користувався. Знайшов колісь на звіриній стежці і забрав, проклинаючи людську пожадливість і жорстокість. Був то хитромудрий капкан на звіра.

Вчора він таки пішов у хуртовину, по тільки йому відомих ознаках віднайшов стежку і поставив капкан. Вперше за все життя, бо кликала його помста.

Вкляк на ослоні дід Нестор і думав про те, що, мабуть, не скоро попадеться йому звір. У таку заметіль і вовки з логова носа не висунуть.

Та раптом щось змінилося у монотонному гулові за вікном. Протяжне виття жалісливо вдарилося об шибку, далі — вдруге, втретє. Здавалося, що вовки оточили його хату і вимагають, аби господар вийшов до них. Здавалося, що й хуртовина вщухла від того виття. Нестор затулив пальцями вуха, але від того чув виття ще виразніше, воно входило в нього і скупчувалося десь аж під серцем. Ось-ось мало вибухнути.

Нестор схопив зі стіни рушницю, різко відчинив двері і два постріли вплелися у вовче виття. Але жоден звір не зрушив з місця. І Нестор вибухнув. Різко кинув рушницю під поріг і голіруч пішов на вовків.

Розтерзали худобу, то терзайте й мене, але спочатку бодай одного задушу власними руками. Помщуся.

Він ішов на вовків, а вони поволі, оббігаючи один одного, відступали до діброви. Ніби заманювали. І від того Нестор лютився ще більше. Він вже біг, якщо можна назвати бігом оте провалювання у глибокому снігу.

І незчувся, як опинився біля ліщинового куща, на якому поставив капкан. Тонке скавуління вдарило у вуха різким дисонансом і Нестор став, як укопаний. В капкані, домерзаючи, скавуліло вовчєня. Дід оглянувся навколо і кров застигла йому в жилах. Навколо нього сиділа вовча зграя. Він бачив жовтогарячі очі, в яких вже не було живого блиску. І Нестор все зрозумів.

Він поволі підійшов до капкана. Молоденький, красивий звір потрапив у нього обома лапами. Вовчєня дивилося просто йому в очі і, здавалося, благало про допомогу. Якась дивна сила різко кинула Нестора вперед. Він рішуче підійшов до капкана, обережно звільнив звірячі лапки і раптом відчув на руці теплий шорсткий дотик. Вовчєня лизнуло його, наче собака. І від того затепліло Несторові в очах і в зіницях його погас фіолетовий вогник помсти. Він поволі пішов назад. До хутора. А в спину йому світили вовчі очі. Жоден звір не кинувся на нього. І погас у зіницях Нестора ще один вогонь — гіркої кривди.

Історію цю оповіли мені недавно, коли був у рідних краях і звідався, де Несторова могила. Не залишилося вже й сліду від хутора, давно вирубали і діброву. Залишилася в людей тільки пам'ять про цього чудакуватого чоловіка.

С. Вербовецький.

Матеріально підтримують журнал «Український пасічник»

Вагому фінансову допомогу на розвиток журналу «УП» надали: колектив Львівського підприємства міських електромереж (директор Т. Крукенецький, голова профкому О. Мицишина) — 10 000 купонів, Київський інститут бджільництва — 70 000 купонів, Пустомитівське районне товариство пасічників Львівської обл. — 20 000 купонів, Радехівське районне товариство Львівської обл. — 5000 купонів, Кам'янсько-Бузьке районне товариство Львівської обл. — 4000 купонів, Одеська обласна рада пасічників — 3000 купонів, Миколаївське районне товариство Львівської обл. — 3900 купонів, Тернопільське міське товариство — 1200 купонів, Підволочиське районне товариство Тернопільської обл. — 1000 купонів, Л. Федорошак з м. Дрогобича — 50 купонів, П. Гарник з Теребовлі Тернопільської обл. — 200 купонів, З. Вуйчик, член Подільської спілки пасічників Тернопільської обл. — 500 купонів, М. Гунько з Вінниці — 50 купонів.

Висловлюємо всім щиру подяку за матеріальну допомогу.

Розрахунковий рахунок редакції: 000609506 МФО 325644 код 290002, дирекції АКАПБ «Україна» Львів.

ПЕРЕЛІК

основних матеріалів опублікованих у 1992 році

ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

	№	стр.
С. Попович. «Небайдужість»	1	4
В. Доскоч. Годівниця стельова	1	6
І. Фідик. «Хто хоче взяти від бджоли все — той не матиме нічого»...	1	7
М. Рудковський. Проблеми бджільництва в Україні	2	3
Р. Лапицький. Щедрі урожаї меду	2	4
М. Голубничий. На пасіках Нікополя	2	5
В. Болкот. Бджолородини у теплицях	2	6
І. Присяжний. Пасіка — фортеця	2	6
Я. Баціц. Як зберігати мед	2	3
П. Возняк. Природно-кліматичні умови і збір меду	2	9
І. Багрій, В. Діденко. Формування сімей	2	10
М. Винниківський. І рід бджолиний, і рід людський	2	12
Чи можна спростити бджільництво, поліпшуючи його?	2	13

М. Дейнека. Загадкові діагностичні особливості бджіл	2	14
М. Рудковський, М. Винниківський. Довгий шлях до бджоли	2	15
Б. Рудка. Де що про банки-годівниці	2	16
М. Дейнека. Універсальний вулик «Запорожець»	3	3
П. Возняк. Про формули і звичайний цій	3	6
В. Болкот. Двоматочний спосіб пасічникування	4	2
М. Хащівський. Цукор-пудра у пасічницькому господарстві	4	4
М. Субота. Про відродження вуликів українських систем	4	5
Н. Марченко. На лист від Івана	4	7
В. Пилепенко, Г. Москалюк. Виведення бджолиних маток	5	4
В. Гайдар. Удосконалення племінних якостей на Луганському бджоло-розпліднику	5	8
Збирання пилку з використанням різних пилковловлювачів	5	11
П. Шиндак. Знову про сім'ю трутівку	5	12
В. Фірак. Як зберегти бджіл у теплиці	5	13
П. Возняк. Продовжуємо розмову про вулик	6	7
І. Брик. Таке не забудеш	6	9
А. Годів. Спосіб виправити сім'ю-трутівку	6	9
В. Броварський. Розміщення та міграція сперми різних трутнів в яйцеходах бджолої матки	6	10
Я. Бучко. Об'єднані бджолосім'ї	6	11
І. Брик. Які вимоги ставить до вулика бджола?	6	5
О. Лучко. Вулик український з надставкою	7	6
Б. Василів. Вулик лежав з надставкою	7	9
В. Пилипенко, О. Гінзбург, В. Гайдар. Норми кормів бджолам на весняно-зимовий період по зоні Полісся та Карпат	7	12
А. Биченко. Незвичайне роїння	7	14
М. Самборський. Трутневі обрізи	7	25
Т. Музичук. Довірливі нащадки і танець бджолої матки	7	16
В. Пилипенко, Г. Москалюк. Виведення бджолиних маток	7	18
Й. Жовнірович. Як «працювати» з роєм	7	23
Л. Сауляк. Дайте пасічнику волю	8	2
В. Болкот. Як готувати сироп для підгодівлі сімей	8	4
І. Заячівський. Щоб бджоломатка прижилася. Всю енергію — на медозбір	8	4
І. Багрій, С. Бугера. Вплив деяких факторів на інтенсивність виділення бджолої отрути	8	5
В. Болкот. Роботи у вересні	8	6
Г. Свирида. Країнки, кавказянки й наша українська бджола	8	7
Я. Крехівський. Мої спостереження за льотком	8	8
І. Микитин. Чи слід вирізати трутневий розплід?	8	9
О. Гінзбург, В. Гайдар. Вік бджіл осіннього виводу	8	10
Ю. Фалюш, К. Лепеха, М. Волошин, Д. Приходько. З редакційної пошти	8	11
Проект Статуту українського товариства пасічників при Міністерстві сільського господарства України	8	14
М. Пугач. Чому так багато чому	9	3
О. Гінзбург, В. Гайдар. Аналіз чистопородності бджолиних сімей за екстерерних ознак допомогою полів	9	5
Я. Антонів. Знайомтесь: Луганське виробниче об'єднання «Бджолопром»	9	7
П. Возняк. Скляний вулик	9	10
Б. Паркулаб. Зимівля бджіл на розширених рамках	9	11
І. Шеленгович. На базі бджолооб'єднання	9	12
В. Войтенко, В. Качура, В. Романенко. Створюємо генетичний банк медоносних бджіл	9	13
Б. Рудка. Думаймо вже сьогодні	9	14
І. Макусій. Збирали рій на Різдво	9	15
В. Михайлів. Чи легко виводити маток	9	16
Я. Баціц. Як працювати з вуликом Делона	10	2
І. Давиденко. Потрібен державний підхід	10	4

П. Возняк. Зимівля бджіл	10	6
Л. Сіменко. Галузь прибуткова	10	7
Б. Паркулаб. Спеціалізація у бджільництві України	10	8
В. Хижа. Крилаті вихователі	10	10
М. Рудковський. Якщо потрібна матка	10	12
Б. Рудка. Є взірцеві пасіки	10	13
В. Фролов, М. Пересадін. Продукти бджільництва на кожний день	10	14
Б. Рудка. Пасічник Поділля	10	15
В. Гаркуша. Ціную сумлінну роботу	10	16
Нектар, падь, мед	11	3
М. Рудковський. Інтелігенція у бджіл	11	4
Г. Колибаб'юк. Із спадщини бджолярів	11	5
План породного районування бджіл в Україні	11	8

ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ

Г. Чмола. Інструмент, яким я користуюся на пасіці	1	12
Я. Баціц. Вулик Делона. Франція	2	17
П. Карп'як. Столярний клиновий верстат	5	20
З. Масло. «Секрети» роздільної дошки	5	27
І. Зінченко. Деревяна рамка для вулика Р. Делона	7	24
Є. Швидкий. Медогонка діда Уліяна	7	25
О. Коцовський. Лапка для мишей	10	22
В. Шинкарук. Утеплення вулика. Виготовлення матів з осоки	11	8
С. Озарко. Ніж з електропідігрівом	11	10
Б. Козій. На допомогу пасічнику	11	10

ВІСТІ З КРАЮ

Л. Корінченко. У Новоолександрівці на ярмарку	9	18
Б. Охотський. Бджоли у геральдиці і філателії	9	21
Я. Бучко, М. Рудковський. Що нового у надвірнянських пасічників	6	16
О. Юрчук. Благословенна доля пасічника	6	18
М. Стряпча. А пасічництву — бути!	5	15
І. Присяжний. Буде бджола, буде Україна	4	16
Л. Корінченко. Усе, що має душу любить...	4	18
Г. Свирида. Ось так ми пасічникуємо	4	20
Г. Чмола. Перша кочівля	4	22
С. Потічко. Не тільки солодкий мед	4	23
К. Нестеренко. Пасічницька династія	3	9
Л. Корінченко. Болі людські. Дід Касянчик	3	10
О. Довгалюк. Що нам дав рік минулий	3	13

ЕКОЛОГІЯ І БДЖОЛИ

Радіаційний стан на території України та продукти бджільництва	9	23
А. Савченко. Бджолина отрута — додатковий продукт бджільництва	9	25
В. Тивін. Рослина проти нітратів	4	12
М. Андрощук. Не такий страшний кліщ	4	15
П. Ткачук. Маруна одурманює кліща	4	15
П. Хмара. Медоносна бджола без шевства	7	26
Л. Зевахін. Електричне поле і мед	11	19
Я. Слюсарт. Залежність збору падевого меду від активності сонця	11	20

Л. Бондарчук, В. Кубайчук, О. Терещук. Радіаційний стан на території України та продукти бджільництва	10	23
Н. Семенова. Трохи про флороміграцію	10	28

ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ

В. Пилипенко, Г. Басюк. Боротьба з вароатозом	9	26
В. Болкот. З досвіду прибалтійських бджолярів	9	27
Д. Вердин. Аромат вбиває кліща	8	28
С. Решетило. Пристрій для обробки бджіл щавелевою кислотою	8	28
А. Пастернак. Зберегти бражника	6	25
М. Рудковський. З клартаном на кліща	6	25
Біоспон — препарат для підвищення продуктивності сімей	3	11

АПІФІТОТЕРАПІЯ, НАРОДНА МЕДИЦИНА

В. Гладиш. Лікувальні властивості меду	9	28
О. Пащенко. Ефект бджолиної обніжки	9	30
В. Тивін. Медові рецепти доктора Джарвіса	4	9
М. Винниківський. Добро мошногірських бджіл...	4	9
С. Свирида. Трава доброго настрою	4	11
Квітковий пилок	4	12
А. Панасенко. Апітерапія і бджільництво	5	31
Б. Орлов. Бджола — людина — здоров'я	6	22
І. Зінченко. Забрус — корисні ліки	8	26
М. Рудковський. На Спаса на пасіку	8	27
М. Бартків. Мед і здоров'я	11	27
Л. Піддубченко. Лікування ревматизму укусами бджіл	11	29
Т. Попова. Бджола лікуюча	3	20

СВІТ МЕДОДАТІВ

Сійте конюшину «зеленяк», будете мати пашу і мед	8	23
М. Дмитра. Горіх ліщиновий.	8	24
М. Горнич. Акція «Акація»	3	23
М. Дмитра. Допоможіть дерену	3	24
Н. Семенова. Медозбір з соняшника	7	28

ІЗ СПАДЩИНИ

Д. Чирський. Вулик	8	29
Петро Прокопович і Тарас Шевченко	2	24
Столітній ювілей М. Боровського	6	21
Л. Зевахін. Все життя у пошуках	4	25
С. Попович. А. С. Буткевич	11	30
М. Рудковський. Пасічник з божої ласки	10	17
Л. Зевахін. Пасічник з козацького роду	10	19
Ю. Сусь. Вулики і... погляди	10	21

Редакція журналу «Український пасічник» щиро здоровить Вас з Новим Роком. Висловлюємо нашу сердечну вдячність всім, хто підтримував нас морально і матеріально.

Редакцію тішить те, що на 1993 рік кількість наших шанувальників зросла в чотири рази. Водночас серйозно турбуємося тим, як виправдати ваше довір'я — виходити регулярно. Події настільки непередбачені, ціни зростають так шалено, що стає вочевидь: аби вижити, кожен примірник журналу мав би коштувати в кілька разів більше. Але оголошувати нову передплату дуже не вигідно — надто багато коштів перейде на рахунок партнерів. А тому вихід один — добровільні пожертвування наших читачів. Певна сума на наш рахунок стане гарантією виходу журналу. Адже наше видання незалежне і чекати допомоги йому більше ні від кого.

Д. Іськів. Вставай, Україно	1
О. Юрчук. Лист прийде, вістей принесе	2
Нам пишуть	3
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД	
І. Кирилєнко, А. Кушнір. Електрообігрівання бджіл	4
І. Шепель. Як я виправляю ройовий стан бджолосімей і трутівок	6
П. Возняк. Танець матки, чи звичайна біганина	6
М. Черняк, В. Ключ, І. Страхоліс. Власними дослідями	7
О. Зарубич. Відродімо стару славу	9
Т. Музичук. Чи не диво?	11
ХВОРОБИ І ШКІДНИКИ	
Я. Новикова. Як бути з медом	12
М. Хашівський, Я. Сенах. Смиця ворог бджіл	13
ВІСТІ З КРАЮ	
М. Винниківський, В. Шоломийський. Працювати на відродження	14
З. Твердохліб. На засіданні ради	15
В. Васи́лів. Семінар-нарада	15
М. Рудковський, В. Болкот. Не у відстані справа	17
НА СЛУЖБІ ПАСІЧНИЦТВА	
М. Осташевський, В. Болкот. Задля блага людського	20
ІЗ СПАДЩИНИ	
М. Рудковський. І душу людську очищають	21
З ІСТОРІЇ ПАСІЧНИЦТВА	
Б. Рудка, М. Рудковський. Видатний пасічник	23
Б. Васи́лів. Про забуте старе	25
ЛІТЕРАТУРНА СТОРІНКА	
С. Вербо́вецький. Помста (новела)	27

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор **М. Д. Осташевський**.
 І. Г. Багрій, Л. І. Боднарчук, В. М. Болкот, С. Ф. Вербо́вецький, В. А. Гайдар, Г. К. Давиденко, М. П. Дейнека, О. Г. Довгалюк, В. П. Пилипенко, В. П. Поліщук, Б. В. Рудка, М. А. Рудковський, А. І. Черкасова, Я. А. Сидоровський, М. М. Фенчак, І. М. Шелєнгович.
 Художній редактор **Я. О. Лозинська**.
 Технічний редактор **А. С. Занько**.
 Коректор **Л. М. Корінченко**.

Здано до набору 25.12.92. Підписано до друку 19.01.93. Формат 70×100^{1/16}. Друк офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб. відб. 3,35. Обл. видавн. арк. 3,92. Тираж 17 700 прим. Замовлення 1352-2. Ціна 25 крб.

Передплатний індекс 74509.

Регістраційне свідоцтво КП № 403

Адреса редакції:

МСП 290601, Львів, 700-річчя Львова, 63, к. 211.
 Тел. 52-21-16.

Розрахунковий рахунок редакції:

000609506 МФО 325644.

Код 290002. Дирекції АКАПБ «Україна» Львів

Львівська книжкова фабрика «Атлас».
 290005, Львів, Зелена, 20.

Ціна 25 крб.

